

SZAKDOLGOZAT

EGYED KRISTÓF

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Georgikon Campus

Vidékfejlesztési és Fenntartható Gazdaság Intézet

Vidékfejlesztési agrármérnök alapképzési szak

**CSALÁDI GAZDASÁGOK HELYZETÉNEK VIZSGÁLATA A
KESZTHELYI JÁRÁSBAN**

Belső konzulens: Dr. Bánhegyi Gabriella
egyetemi docens

Belső konzulens intézete/tanszéke:
Agrár- és Élelmiszergazdasági Intézet
Agrárgazdaságtani és Agrárpolitikai Tanszék

Készítette: Egyed Kristóf

Keszthely

2023

Tartalom

1. Bevezetés és célkitűzés	1
2. Szakirodalmi áttekintés	3
2.1. Fogalmak	3
2.1.1. Mezőgazdasági családi gazdaság fogalma	3
2.1.2. Az őstermelő fogalmának meghatározása Magyarországon	8
2.1.3. Őstermelők családi gazdasága (ÖCSG).....	9
2.1. 4. Egyéni gazdaságok helyzetének jellemzői Magyarországon	9
2.2. A családi gazdaságok történeti háttere Magyarországon	11
2.3.1. Az egyéni / családi gazdaságok és a vidékfejlesztés kapcsolata	14
2.3.2. A Közös Agrárpolitika – KAP	14
2.3.3. A Leader	19
3. Anyag és módszer.....	21
4. Vizsgálati eredmények és értékelésük	22
4.1. A vizsgálati terület, a Keszthelyi járás bemutatása.....	22
4.2. Értékelés	26
5. Következtetések és összefoglalás.....	37
6. Köszönetnyilvánítás	39
7. Irodalomjegyzék.....	40
Szakirodalmak, cikkek.....	40
Jogszabályok	41
Internetes források	42
8. Ábrajegyzék.....	43
9. Nyilatkozatok.....	44

1. Bevezetés és célkitűzés

„A független, magyar paraszt birtoka legyen sem felette nagy, sem felette kicsi, de éppen elég oly háznép eltartására, mely nem tesz és nem ír rendelkezéseket, nem parancsol, hanem maga fogja az ekeszarvat, az ásót és kapát...”

(Széchenyi István)

Szakdolgozatomban a családi gazdaságok áttekintését, működésükbe való bepillantást tűztem ki célul. Családom, mint a legtöbb magyar család érdekelt volt a mezőgazdaságban. A család tulajdonában illetve bérleményében van egy szőlőskert gyümölcsössel, prэшázsal, és egy zöldséges kert, amin édesapám és nagymamám természetesen kertészeti termékeket, a család asztalára kerülő zöldségeket, gyümölcsöket. Ezek főleg az önellátás célját szolgálják, de volt, hogy alkalmanként felesleget édesapám a keszthelyi piacon östermelőként értékesítette.

Sok kedves emlék köt ezen helyekhez. Ilyenek voltak a szüretek. Családom tulajdonképpen östermelő családi gazdaságot tartott fenn. Gyerekkoromban sok beszélgetést hallottam Édesapáméktól a mezőgazdaságról, annak fejlődéséről és múltjáról, illetve fejtegetéseiket, hogy mi jöhet ezután. Nagymamám és a rokonság ezzel kapcsolatban kérdésekkel ostromlott attól kezdve, hogy vidékfejlesztést kezdtem tanulni. Számtalan alkalommal kaptam a kritikát, miért nem tudok erről a dologról velük beszélgetni, mikor ezt tanulom. Tanulmányaim során bennem is születtek kérdések ezzel a témával kapcsolatban, családom mindennapjain keresztül, amik az említett kis birtokhoz és annak környezetéhez kötődnek. Rizling ország, Rezi, ahol a családi szőlőhegy van, felnövekedésemmel együtt alakult át számomra szinte legendává. Igaz, amit az öregek erről a világról beszélnek vagy csak mese? Lehet jövője annak a gazdálkodási formának, amelyből falvak éltek Magyarországon azon belül a Dunántúlon, Zala megyében is, például az említett Rezi faluban annak Rizling szőlőhegyéből.

Történeteket hallottam arról, hogy a magyar mezőgazdaság milyen erős volt, és mennyire tartottak tőle nyugaton. Felsejlenek emlékfoszlányok gyerekkoromból szülővárosom, Keszthely Georgikon Majormúzeumában tett látogatásairól; a hatalmas gőzgépek beindításáról, a filoxéra pusztításáról szóló kiállítás megtekintéséről.

A szakdolgozatom megírásával célom, hogy feltárjam a családi gazdaságoknak milyen esélye, lehetősége van az eredményes gazdálkodásra az egyre nehezebbé váló feltételek és körülmények ellenére. A folyamatosan fejlődő rendszer célja, olyan gazdaságilag sikeres árutermelő családi gazdaságok kialakítása és működtetése, melyek versenyképesek lesznek, s fenntartható fejlődésre képesek. Választ szeretnék kapni, hogy van-e meghatározó és piaci ereje a magyar gazdaságoknak, családi vállalkozóknak Magyarországon? Fontos-e a vidék számára a családi gazdaságok és a magyar gazdák, őstermelők léte?

Kutatásaim célja, választ kapni arra, hogyan alakult a vizsgált területen- Zala vármegye Keszthelyi járásában - az egyéni gazdaságok helyzete. Szeretnék választ kapni arra, hogy az elmúlt időszakban milyen mértékben és irányban változott számuk, hogyan alakult a foglalkoztatottak száma, kora. Vizsgáltam az egyéni gazdaságokban tevékenykedők motivációját, a gazdaságok eszközellátottságát.

Dolgozatom elején található a szekunder kutatás, amely során a témára vonatkozó szakirodalom fogalmait ismertetem, majd a következő fejezetben kutatásom során használt vizsgálatok módszereit a primer kutatást. Ezt követi a vizsgálat során kapott adatok értékelése.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1.Fogalmak

Minden tudományágnak, szakterületnek megvan a sajátos szakszókincse, mellyel a fogalomrendszerét felépítheti; törvényeit, kutatási eredményeit megfogalmazhatja. Többféle csoportot szeretnék ismertetni, foglalkozva a gazdaságok birtokméretének problémájával is. Ebben a fejezetben szeretném bemutatni a szakdolgozatban előforduló gazdasági formák meghatározását. Érinteném az őstermelés kérdését, s azt, hogy a családi gazdaságok milyen szerepet töltenek be a vidék gazdasági életében.

2.1.1. Mezőgazdasági családi gazdaság fogalma

Családi gazdaság (Family Farm Business, Familienbetrieb) vagy gazdálkodó család (Farming Family) , mezőgazdasági családi vállalkozás, paraszti gazdaság,mezőgazdasági családi üzem, egyéni gazdaság, kistermelés, őstermelő, háztáji gazdálkodó...

Úgy gondolná a laikus ember, teljesen mindegy, melyik meghatározást használjuk, könnyedén helyettesíthetők egymással, ahogy olvashatjuk CSERESNÉ (1991) művében is. Véleménye szerint a családi gazdaságot szinonimaként használják a kistermelés, magángazdaság fogalmakkal, hiszen ugyanazt a területet fedik le a hazai statisztikai adatokban. Figyelembe kell vennünk a jelentésbeli különbségeket, amelyeket a statisztika nagyon jól körülhatárol.

A gazdaság a MAGYAR ÉRTELMEZŐ KÉZISZÓTÁR (1992) szerint „mezőgazdasági termelési egység”.

NÁBRÁDI (1995) szerint a családi vállalkozás vagy családi gazdaság egy olyan különleges gazdálkodási lehetőség, önálló kategória, amely lehet akár egyéni vállalkozás, akár társulások forma is. Ez attól függ, hogy a gazdálkodó tevékenységet végzők, mely szervezeti keretet tartják kedvezőbbnek.

A gazdaság vezetőjének, a gazdának valamilyen szinten vállalkozói ismeretekkel, képességekkel is rendelkeznie kell. Ezen képességek , mint a jövedelem becslése, piaci jártasság ,mezőgazdasági ismeretek tudáskészlete ,már a parasztigazdaságok tulajdonosaiban

is kifejlődhettek, hiszen életben maradásukhoz, önálló tevékenységükhöz nélkülözhetetlenek voltak.

SCHUMPETER (1980) munkájában a vállalkozót új „kombinációk létrehozójaként és a változások előidézőjeként” említi. Ezt egészíti ki 11 évvel későbbi írásában SOLOMON (1991), aki szerint a vállalkozó olyan személy, aki innovációra képes, értéket növel, kockázatot vállal.

KIRZNER (1985) szerint a vállalkozók olyan dolgokat is észrevesznek, melyek mellett a hétköznapi emberek elmennek, így ő az éberséget (alertness) a vállalkozó megkülönböztető jegyének tartja. A jelenben, a mostban is a jövőt, a lehetőségeket nézik.

A mezőgazdasági családi gazdaságok fogalmát a világon többféleképpen határozzák meg. Az egyes országokban a meghatározások több szempontból eltérnek egymástól, sok vonatkozásban pedig hasonlóak. Legtöbb meghatározás a családi vállalkozást a család, a vállalkozás és a tulajdonosi szerkezet alapján határozza meg. A családi vállalkozások bonyolultabbak a nem családi jellegű vállalkozásoknál, hiszen a vállalkozásban nagy szerepe van következő nemzedékek számára való megőrzésében, továbbadásában. Ennek érdekében az utódokat tevékenyen bevonják a gazdaságba. A házastársak, családtagok fontos szerepet játszanak a tevékenységben, annak ellenére, hogy a vállalkozásnak nem részesei. Az előzőek igazak Magyarországra és az európai országok többségére is, hiszen a munkaráfordítás számolásánál a családi munkaerőt külön választják a fizetett alkalmazottak munkájától.

Számos uniós tagállamban jogilag is szabályozott a családi gazdaságok definíciója. Így Spanyolországban a gazdasági minisztérium, Finnországban a kereskedelmi minisztérium határozza meg a családi vállalkozások mibenlétét. Olaszországban a polgári törvénykönyvben foglalva találhatjuk meg a jogállásukat. Dániában is jogszabályok hivatkoznak a fiatalok családi vállalkozásokban való foglalkoztatására. Ausztriában a mezőgazdaságról szóló regionális jogszabály határozza meg a gazdaságok rugalmas nyitvatartási idő lehetőségét (Ladenöffnungszeitenverordnung). Litvániában a házassággal létrejött céget már családi vállalkozásnak kell tekinteni. Hazánk pedig a családi tulajdonban lévő mezőgazdasági vállalkozás fogalmát vezette be. (INTERNET 1)

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) a 2015. szeptember 16–17-én tartott, 510. plenáris ülésén elfogadta az alábbi véleményt a családi vállalkozásokkal kapcsolatban. Eszerint: „*A döntéshozatali jogok többsége annak (azoknak) a természetes személy(ek)nek a birtokában van, aki(k) létrehozta (létrehozták) a céget, vagy aki(k) megvásárolta (megvásárolták) a cég részvénytőkéjét, vagy ezek házastársainak, szüleinek,*

gyermekének vagy gyermekeik közvetlen örököseinek a birtokában van. A döntéshozatali jogok többsége közvetett vagy közvetlen. A család vagy rokonság legalább egy képviselője részt vesz a cég irányításában, illetve igazgatásában. A jegyzett vállalat akkor felel meg a családi vállalkozás fogalom meghatározásának, ha a család alapította vagy részesedést szerzett benne, vagy a leszármazottak a részvénytőkéjük alapján fennálló döntéshozatali jogok 25 %-ával rendelkeznek.” (Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Európa) (INTERNET2)

Az említett javaslatban az EGSZB a konkrét intézkedésként kéri:

- az EUROSTAT-ban jelenjen meg a családi vállalkozás, mint kategória, és az egyes tagok nemzeti statisztikai hivatalai rendelkezzenek adatokkal a gazdaságokról,
- szabályozzák az adózási kérdéseket nemzedékek közötti átadás esetén
- élvezzen előnyt a családi légkör kialakítása,
- mindenképp támogassák az innovációt, esetleg közbeszerzés segítségével,
- oktatásfejlesztés, kutatás támogatása,
- a családi mezőgazdasági üzemek segítése, családi gazdaságok egyesítésének szorgalmazása,
- adókedvezmények bevezetésének lehetősége a visszafordított nyereségekre,
- aktív kapcsolat és együtt munkálkodás a vállalkozások szakembereivel.

DOBOS (2000) A családi gazdaságok című művében, a családi gazdaságot olyan mezőgazdasági tevékenységként határozza meg, amely a családi munkaerő foglalkoztatására, hasznosítására törekszik. BURGERNÉ (1992) szerint, a családi gazdaságban a termelés többnyire családi munkaerővel és családi irányítással történik. legfeljebb 1-2 fő állandó és néhány időszakos foglalkoztatott segít be saját tulajdonú vagy bérelt területen.

1995-ben TAKÁCSNÉ a következőképpen definiálja a családi gazdaságot. Ez a tevékenységi forma elsősorban a család munkaerőjén alapul, jövedelemközpontú, árutermeléssel foglalkozó vállalkozás, melyben tevékenykedhet időszaki vagy állandó munkaerő. Mivel valószínű az árbevétel, így adózási szempontból is vállalkozásnak minősül ez a forma. Ő is fontosnak tartja, hogy a tevékenység folyhat saját tulajdonú vagy bérelt területeken is, és kitér a gépek, eszközök tulajdonlására, kapacitásfeleslegének kihasználására is.

FEHÉR-BÁLINT szerzőpáros a családi gazdaságok meghatározásakor jellemzőként említi az adott országra, időszakra érvényes területnagyságot, termelési nagyságot is.

JUHÁSZ 1998-ban összegezte, hogy Magyarország nagy részén 1995 körül megjelennek, olyan középparaszti gazdaságok, melyek a családi munkaerőre hagyatkoznak.

Egyrészüket a „versenyszféra” részére termel, másik részük a helyi piacon vagy esetleg csak a család és a rokonság számára folytat árutermelést. Megállapítja, hogy ezen formák fejlődését segítené, ha a termelést segítő szolgáltatások (művelő- és növényvédőszer-szolgáltatások, fuvarozás, gépesítés, stb) megfelelő színvonalúak lennének. Ezen gazdaságok input és output jellegű szolgáltató rendszere JUHÁSZ Pál 1998. évi tanulmánya óta hatalmas innováción ment keresztül. (JUHÁSZ 1998) (INTERNET3)

A családi gazdaságok sajátossága, hogy a háztartás és a gazdálkodás összefonódik, függőségi viszonyban van, vagyis mindkét tényező oda-vissza hatását figyelhetjük meg.

Két alapvető célja van ezeknek a vállalkozási egységeknek: az egyik a család tagjainak felnevelése, a „fészek „ megtartása , a hagyományokmegőrzés és továbbadása; valamint a bevétel, a profit és a munkakörnyezet jobbá tétele. Ez a két cél egymásra épül, egymásból táplálkozik. Összhangba kell hozni a családi jólétet, életszínvonalat, harmóniát az üzleti döntésekkel. Ilyen jellemzői alapján tekinti SZAKÁL (1993) a családi gazdaságot életformának.

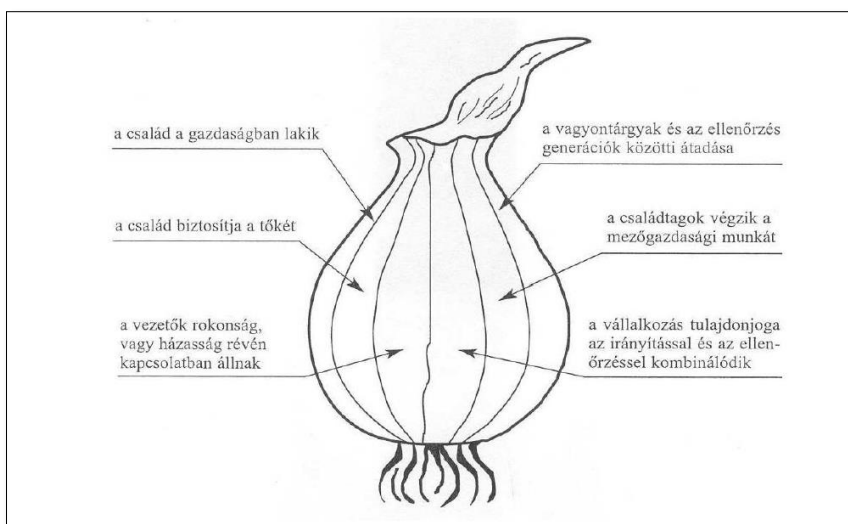
A családi gazdaságok fogalmai országonként eltérőek, jellemzően olyan gazdaságnak tartják, melyet egy vagy több generációt magába foglaló család birtokol vagy , működtet.

GASSON és ERRINGTON (1999) a következőkben foglalta össze az ideális családi gazdaságokra jellemzőket:

- A tulajdonjog mellett az irányítás is a gazdaság vezetője kezében van.
- Az irányítók vér szerinti rokonok vagy házassági kapcsolatban vannak.
- A tevékenységhez a család biztosítja a tőkét.
- A családtagok végzik a mezőgazdasági munkát.
- A fent említett jellemzők generációról generációra öröklődik.
- A család a tevékenység végzésének helyszínén él.

Ezen jegyek alapján az ideális családi gazdaságot rétegek sorozataként ábrázolhatjuk, akár egy hagymát. (1. ábra)

A középpontban, a hagyma belső rétegében, a legfontosabb összetevők találhatóak. A tulajdonjog az irányítással együtt. Kifelé haladva olyan feltételeket találunk, melyek jellegzetes jegyek, de meglétük nem olyan fontos. Így, ha egy-két réteg hiányzik, még felismerhető a hagyma forma.

1.ábra: A családi gazdaság rétegek sorozata

Forrás: GASSON- ERRINGTON (1999)

A 2001. évi CXVII. törvény a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény módosításáról, termőföldforgalmi törvény szerint: családi gazdaság a legfeljebb 300 hektár nagyságú termőfölddel, vagy annak haszonbérletével, használatával rendelkező család, akinek legalább egy családtagja teljes foglalkozásban és családtagjaik közreműködésén alapuló gazdálkodást végez.

Hazánkban a korunkban működő családi mezőgazdasági vállalkozásokról az egyik legújabb megfogalmazást a kormány által elfogadott 2020. évi CXXIII. törvényben olvashatjuk. Itt kaphatunk tájékoztatást a mezőgazdasági őstermelő mibenlétéről, őstermelők családi gazdaságáról, családi mezőgazdasági társaságról. Eszerint: „*családi mezőgazdasági társaság olyan, a családi mezőgazdasági társaságok nyilvántartásában szereplő, kizárólag mező-, erdőgazdasági tevékenységet, illetve a Földforgalmi törvényben meghatározott kiegészítő tevékenységet folytató gazdasági társaság, szövetkezet vagy erdőbirtokossági társulat, amelynek legalább két tagja van, és tagjai egymással hozzátartozói láncolatban állnak.*” (INTERNET4)

Összegezve több eddig említett szerző definícióját, a mezőgazdaságban tevékenykedő családi gazdaságot a következőképpen fogalmaznám meg: olyan mezőgazdasági termelést folytató vállalkozás, amelyben családi kézben van az irányítás, a munkaerő és a tőke, tulajdon is. A gazdaság nemzedékről nemzedékre öröklődik, ezáltal megteremti a tulajdonos család megélhetését, jövedelmét. A megtermelt javakat elfogyasztják és áruba bocsátják.

2.1.2. Az őstermelő fogalmának meghatározása Magyarországon

Az őstermelők kapcsolata a családi gazdaságokkal elvitathatatlan. A Magyar Értelmező Kéziszótár 1992-es kiadása az őstermelőt „őstermeléssel foglalkozó”-ként definiálja. Mi is az az őstermelés? Szintén a MÉKSZ kéziszótárban találtam: „A természet erőit szerves anyagok termelésére felhasználó, illetve a természeti javakat kitermelő termelési ágak (mezőgazdaság, halászat, bányászat, stb.) együttese”. (MÉKSZ 1992) Egy későbbi kiadásban (MÉKSZ 2001), már az őstermelőt, mint piaci elemet is említi, olyan személyt, aki termékeit a piacon értékesíti.

Hazánkban az őstermelő kategóriáját 1997. január 1-jén vezették be. A ma érvényes jogszabályok szerint, minden 16. életévét betöltött magánszemély lehet őstermelő, aki saját gazdaságában a törvényben felsorolt termékek előállítását nem vállalkozás keretében végzi. A fizikai őstermelői igazolványt 2021. január 1-től megszüntették, helyette az egységes, közhiteles rendszerből történik az őstermelők lekérdezése.

Az őstermelő egy sajátos adózási kategória., hiszen az adózási rendszer az őstermelők számára előnyös adózási feltételeket biztosít.

Adóköteles a mezőgazdasági termeléséből származó jövedelemük, amelyet az összbevétel alapján kell megállapítani. Az adó megfizetése lehetséges átalányadózással, tételes költségelszámolással, vagy 10 %-os költséghányad alkalmazásával. Azonban ha az adóévben az őstermelői tevékenységből származó bevétel nem haladja meg az éves minimálbér felét, akkor nem kell jövedelmet megállapítani, tehát adóbevallást készíteni és fizetni sem. Ez 2023. január 1-től havi bruttó 232 000 forint, azaz 1 392 000 forint alatti bevétel esetén értendő.

Átalányadózás esetén az éves minimálbér ötszörösének megfelelő éves bevétel (max. 13 920 000 forint) után nem kell adót fizetni. Viszont jövedelmet kell számolni, de adót nem kell fizetni, ha az éves bevétel 1 392 000 és 1 920 000 forint közé esik. Jelenlegi törvények az éves minimálbér ötszöröse és tízszerese közötti éves bevételrész után az átalányadózásra vonatkozó kedvező szabályokat érvényesíthetik az őstermelők, de csak akkor, ha a bevétele nem lépi túl az éves minimálbér tízszeresét.

Bevételnek tekinthető az értékesített termék, a tevékenység ellenértékeként kapott, váltó és természetbeni juttatás, szállítás, csomagolás költsége, adókülönbözlet értéke, akár kártérítés vagy felelősségbiztosítás, kötbér alapján felvett összeg.

2.1.3. Östermelők családi gazdasága (ÖCSG)

A Nemzeti Agrárgazdasági Kamara kezdeményezésére 2020. november 30-án egy új kategóriát is elfogadtak, az östermelők családi gazdaságát (ÖCSG). Ez az új forma közös östermelők és a családi gazdaságok utódjaként jött létre.

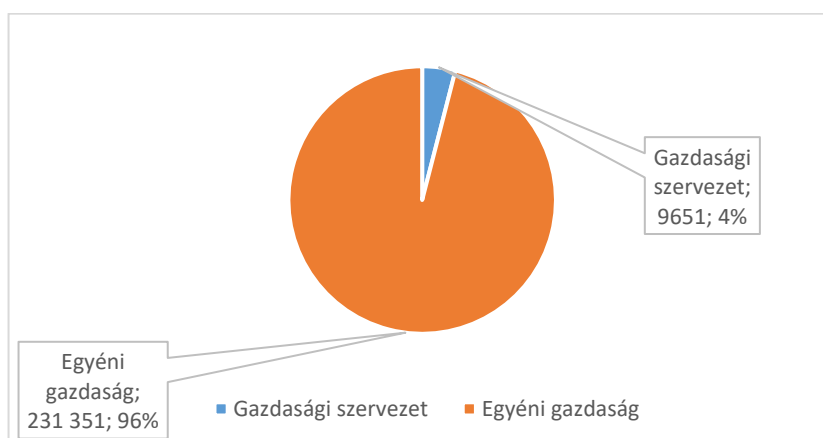
Az östermelők családi gazdasága olyan jogilag önálló közösség, melynek legalább olyan tagja van, akik között hozzátartozói viszony van, hozzátartozói láncolatot alkotnak, vagyis a közeli rokonok hozzátartozói is beletartozhatnak a gazdaságba. Nem kell főállásban tevékenykedniük, s 16 évüket betöltött személyek már teljes jogú tagok lehetnek.

Polgári jogi szerződéssel alapítható, minek keretében nyilatkozni kell a hozzátartozói viszony minőségéről. Van egy képviselő, aki eljár a gazdaság nevében. A változásokat 15 napon belül be kell jelenteni a NAK-nak.

Kedvezményes adózás jellemző erre a formára is. Ha azonban a 80 000 000 forintot a bevétel tételes költségelszámolás választható számukra. Az iparűzési adóból is 1 millió forintig mentesülnek; és gázolaj vásárlásuk után is visszaigényelhetik a jövedéki adót.

2.1. 4. Egyéni gazdaságok helyzetének jellemzői Magyarországon

2020-ban történt összeírás adatai alapján, ami a 2. ábráról is leolvasható, 2020. június 1-jén mindösszesen 241 002 gazdaság volt Magyarországon, ebből 231 351 darab egyéni gazdaságként működött. Az egyéni gazdaságok nemcsak a számukat tekintve dominálnak, hanem a földhasználat különböző ágaiban is, meghatározóak.

2. ábra: A gazdaságok számának alakulása 2020. június 1-jén

Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

Az egyéni gazdaságokat a szakirodalom többféleképpen csoportosítja, különböző szempontokat figyelembe véve. Céljaik, érdekeltységük szerint vagy éppen azt előtérbe állítva, hogy fő- vagy mellékfoglalkozásban végzik a tevékenységüket; s azt fő- vagy részmunkaidős foglalkoztatottként végzik-e.

A vállalkozások célját, érdekeltégi rendszerét vette alapul BUZÁS és munkatársai (2000) csoportosítása. Így lehetnek: háztáji kertek, önellátó gazdaságok, hobbitermelők, családi gazdaságok, nagygazdaságok.

FORGÁCS 2001-ben keletkezett munkájában fő- és mellékfoglalkozásban tevékenykedő gazdaságokról beszél. De egyfajta csoportosítást végezhetünk a különböző tevékenységeik alapján is, állattenyésztésre, kertészeti áruk termesztésére, növénytermesztésre specializálódtak vagy éppen vegyes profilúak. Állattenyésztő gazdaságról akkor beszélünk, ha termelési érték $\frac{2}{3}$ -a származik állattenyésztésből; növénytermesztőről, ha $\frac{2}{3}$ növénytermesztésből; s a vegyes profilú gazdaságról akkor beszélhetünk, ha a két ágazat legalább $\frac{1}{3}$ - $\frac{1}{3}$ arányban jelen van a tevékenységükben, nagyjából azonos súlyban.

Kategorizálhatjuk a tevékenységgel eltöltött idő alapján is a családi gazdaságokat, ahogy ezt a német szakirodalomban ACKERMANN írja (1987). Vannak a főfoglalkozásúak (Haupterwerbstriebe), akik minimálisan fél napot tevékenykednek a gazdaságban, s a jövedelmük 50%-át is kiteheti a tevékenységből származó bevételük. A részmunkaidős vagy kiegészítő gazdaságok (Nebenwerbstriebe) gazdája kevesebbet időt el fél napnál a gazdaságban, és a jövedelem kevesebb, mint 50 % -a származik e tevékenységből.

Csoportosíthatjuk a gazdaságokat vállalkozási forma szerint is, melyek családi munkaerőre támaszkodva végzik tevékenységüket. Magyarországon sajátos formák alakultak ki a 2021. január elsejétől hatályba lépő törvény szerint. A családi gazdaság lényege nem egyetlen kizárólagos vállalkozási formában valósulhat csak meg. Ide sorolhatjuk az őstermelőt, őstermelői családi gazdaságot, családi mezőgazdasági társaságot, egyéni vállalkozást. A háztáji gazdaságokat, hobbitermelőket természetesen mint vállalkozási formát nem tartjuk számon, hiszen ezen formáknál nem válik el a magánszemély és a gazdaság. Az őstermelő is adószámmal rendelkezve, magánszemélyként végzi a tevékenységét.

Az új működési formák kialakítása során az egyszerűsítés volt az elsődleges cél. A tevékenységek versenyképességének növelését szerették volna segíteni, az adminisztráció csökkentésével, együttműködésekkel. (INTERNET5)

Az Európai Unió országaiban megfigyelhető, hogy a mezőgazdasági vállalkozások száma 75 %-a kisüzemben gazdálkodik, vagyis 10 hektárnál kisebb területen, sőt nagy a száma az 5 hektár alatti birtokoknak is.

A munkavállalók számának tekintetében pedig azt figyelhetjük meg, hogy a családi vállalkozások adják az összes munkavállaló 40-50 %-át.

2.2.A családi gazdaságok történeti háttere Magyarországon

1848-ig Magyarországon a földet művelők, parasztok, jobbágyok nem rendelkeztek földtulajdonnal, hiszen addig feudalista viszonyok uralkodtak, vagyis volt a hűbérúr és az ő földjét művelő jobbágy. A mezőgazdasági munkát, a termelést a jobbágyok végezték. A reformkorban elkezdődtek ennek a viszornak a megszüntetésére irányuló törekvések elsősorban kis- és középnemesi körökben. 1848. március 18-án megszületett a jobbágyfelszabadításról szóló törvény.

Az 1848. évi törvények reformjainak tényét a Kossuth téri egykori Mezőgazdasági Minisztérium épületének falán 1998 óta emléktábla is őrzi, mely rögzíti, hogy hány magyar jobbágy sorban élő család szabadult meg az ingyen robottól, füstpénz fizetése alól; földtulajdonossá váltak, szabadon választhattak, váltak jogilag egyenrangúvá a nemességgel. GERŐ (2018)

1848-1918 tartó időszakban kezdetét vette a kapitalista fejlődés. A 19. század közepén hazánkban megtörtént az ősiség eltörlése, a jobbágyfelszabadítás, kimondták a törvény előtti egyenlőséget. A mezőgazdaságban azonban nagyon nehéz volt a különbségeket eltüntetni, így nem szűnt meg a paraszti és nemesi mezőgazdasági ellentét. GUNST, (1998)

Az I. világháború befejezése után az 1910-es évek végén a háborúban történt gépesítések eredményeként, a technika fejlődése az agráriumban is innovációt, gépesítést eredményezett. A gépesítési hullám következménye volt a termelés minőségi javulása, a színvonal emelkedése. A családi gazdaságok egyre meghatározóbbá váltak a kontinens nyugati felén. Kelet-Európában azonban megrekedt az agrártermelés, hiszen a birtok nagyságok aránya nem változott; mezőgazdaságunkat ebben a korszakban legjellemzőbben a nagybirtokok száma mutatta, illetve a paraszti gazdaságok váltották a családi gazdaságokat. Az 1940-es évek elején a kistermelők nagyrésze abbahagyta

termelői tevékenységét, és máshol próbált érvényesülni, mert a terület nem biztosított számukra megélhetést.

A paraszti gazdaságoknak és a nagybirtokoknak eltérőek voltak a jellemzői, a nagybirtokok nagyobb színvonalon, hatékonyabban működtek, míg a kisparaszti gazdaságok állatállományának nagysága volt a kiemelkedő, így kiegészítették egymást. Az egyéni gazdaságok tevékenysége volt a szőlő-, gyümölcs- és kertészeti áruterelés.

1945-ben a nagybirtokok kisajátítása zajlott le a földreform eredményeként, melynek következtében azok szerepe kisebb lett, míg a kis- és középbirtokok váltak főszereplővé mezőgazdaságunkban. Több mint 600 ezer család jutott földhöz. A földbirtokreform 3 165 községet, az összes község 96,1 %-át foglalta magába. A termeléshez szükséges eszközök számtalan helyen hiányosak voltak, pusztán erővel próbálták kompenzálni, hiszen a világháború okozta állatállomány elpusztulása miatt az állatok erejét sem tudták bevetni a gazdák.

1948-tól egészen 1961-ig a szovjet típusú kolhozrendszer felállítása zajlott, az eddig fennmaradt és működő kisgazdaságokat 1961-re a termelőszövetkezetekhez csatolták. Tulajdonképpen ez, azt jelentette, hogy a paraszti gazdálkodás megszűnt. (INTERNET 8)

A kollektivizálást követően a háztáji gazdaságok váltak a legfőbb szereplőjévé a magyar mezőgazdasági kistermelésnek. Ez a gazdálkodási forma a földet, épületeket, állatokat és termelési eszközöket foglalta magába. Feladatuk a szövetkezet ellátása élelmiszerrel, valamint jövedelmük bővítésének biztosítása. A háztáji gazdaságok is csak azért léteztek, hogy a parasztságnak elfogadhatóbbá tegyék a szövetkezeteket. Kijelenthető, hogy az egyéni gazdálkodás eltűnt, a termelés csaknem kétharmadát a szocialista nagyüzemek állították elő.

A háztáji gazdaságok lettek a paraszti világ legfőbb munkalehetőségei, hiszen az élelmiszeripart el kellett látni. Eleinte nem is szántak volna állandó szerepet ennek a gazdálkodási formának, mégis a magyar mezőgazdaság egyik legfőbb szerepét töltötte be. A szövetkezetek adták meg a termeléshez szükséges inputokat, a megfelelő termelési eszközöket, vetőmagot, takarmányt. Átmeneti állapot alakult ki a bérbeadáson alapuló tevékenység és a családi gazdaságok között. Az ebből származó jövedelmek, az 1980-as évekre, egyre nagyobb részt tettek ki a családok összjövedelméből, ebből adódóan tekinthetjük ezt a formát a családi gazdaságok előszobájának.

A kistermelés az 1980-as évekre kezdett egyre erősebbé válni. Az összes termőterület 9 %-án gazdálkodtak a kisgazdaságok. Jövedelmük ennek ellenére kifejezetten magas volt. 3 csoportot lehet elkülöníteni ebben az időszakban a mezőgazdasági kistermelésben: a háztáji

gazdaságok, kisgazdaságok, illetve főfoglalkozású magángazdálkodó csoportokat. Jelentős volt a tevékenységük az állattenyésztés esetében is; több mint 50 % volt a részvételük a baromfi- és a sertéshús termelésben, sőt a kertészetiáru termelésében még nagyobb arányú volt a részesedés.

A kárpótlási jegyek kibocsátása, árusítása 1992-ben kezdődött el, melynek jogi alapja az 1991. évi XXV. törvény. A kárpótlásra egy földalapból földterületi árverések kapcsán került sor. Több mint félmillió ember jutott így földterülethez, akik közül rengetegen nem is szerettek volna termeléssel foglalkozni. Így nagyon sok terület parlagon, műveletlenül maradt, esetleg bérbe adták vagy megváltak a tulajdonlástól.

Hazánk 2004-es uniós csatlakozása után már megtalálhatóak az agrárium működtetésében az EU-s szabályozások és támogatási rendszerek. Fontos előrelépés volt a szabad vámmentes áramlása a termékeknek. Megváltozott a piac, hiszen a magyar áru külföldi piaci lehetőségei mellett, a hazai piacokon megjelenhettek az uniós államok termékei is. A háztáji gazdálkodás lassú visszahúzódása figyelhető meg napjainkra. Kevés helyen találunk ma már falun is baromfiudvart, s az utakat sem lepik el a mezőről hazahajtott gulyák; a konyhakerteket szerencsés esetben nem térkővel fedett fürmedvények váltják fel, hanem díszkertek.

Mint fentebb már említettem a családi gazdaság fogalmát már. 2020. évi törvény meghatározta, ezt a már hivatkozott 2020. évi CXXIII. törvény tartalmazza, amely végrehajtásáról szóló rendeleteket a 665/2020.(XII.28.) Kormányrendeletben találunk meg. (INTERNET4)

A törvény 1. paragrafusa tartalmazza, hogy a családi gazdaságban a családtagok közös boldogulásuk érdekében végeznek mezőgazdasági vagy erdőgazdasági termelést.

A rendelet kimondja, hogy a családi vállalkozásokat a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara nyilvántartásba kell, hogy vegye kérelem elbírálása után. Az ügyek intézésében a falugazdász segít a gazdálkodónak. A nyilvántartási határozattal a vállalkozó megkapja azonosítóit (FELÍR és tevékenység azonosító), tartalmazza a területre, tevékenységre, termesztett árukra vonatkozó adatokat, azonosítókat is. Az ellenőrzést a NÉBIH végzi törvényileg szabályozott rendszer alapján. (INTERNET4)

A törvény családi mezőgazdasági társaságként olyan gazdasági társaságokat minősít, melyek kizárólag mezőgazdasági, erdőgazdálkodási és ezek kiegészítő tevékenységét folytatják, s egymással a tagok családi, rokoni viszonyban vannak. Ezt a viszonyt a NAK számára határozatokkal (házassági vagy születési anyakönyvkiadvonat, gyámhatósági határozat) igazolnia kell a gazdálkodónak. Törlés a büntetése annak a társaságnak, amelynél

az Agrárkamara ellenőrzés során nem talál rokoni kapcsolatot, sőt akkor is, ha más társulásban is jogviszonya van, valamelyik tagnak. (INTERNET5)

2.3.1. Az egyéni / családi gazdaságok és a vidékfejlesztés kapcsolata

A vidék fogalmára számos meghatározás található. Hazai és külföldi tanulmányok évtizedek óta próbálják a vidék pontos definícióját megfogalmazni. A fogalom mindig egy térbeli egységre vonatkozik, ugyanakkor számos természeti-táji, társadalmi-kulturális és gazdasági jellemzőt is magában hordoz. (INTERNET6)

Az Európai Unióban például azt a téregységet tekintik vidéknek, ahol agrártevékenység folyik és a zöld felület az uralkodó, alacsony a népsűrűség és a beépítettség, a lakosság jelentős hányada pedig mező-, erdő-, vad-, és halgazdálkodással, állattenyésztéssel foglalkozik. (INTERNET7)

Kovács Imre írja A vidék az ezredfordulón című munkájában: *„A vidék meghatározása ettől az időszaktól (1980-as évek) összekapcsolódott a vidékszociológia (és a szélesebben értelmezett vidéktudományok) kutatási területeinek keresésével és kijelölésével.”* (INTERNET8)

Spitzer szerint a vidék teljesen autonóm, sajátos társadalmi, gazdasági és kulturális struktúrával rendelkező téregység. Szerinte a vidék egy társadalmilag-gazdaságilag autonóm szerkezetű területi egység, meghatározó részei a mezőgazdaság, erdőgazdaság, vadászat, halászat, az idegenforgalom, sőt bele veszi még a vízgazdálkodást és a hulladékkezelést is. A vidék definíciója ,tehát tudományközi feladat, így érthető, hogy a tudósok mindig más szempontokat helyeznek előtérbe. (INTERNET9)

2.3.2. A Közös Agrárpolitika – KAP

Hazánkban a 90-es évektől lett egyre kiemelkedőbb téma a vidék, a már említett egyre növekedő területi különbségek hatására. 1995-ben az OECD (Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete) 37 tagállama intézkedései alapján nálunk is megtörtént a térségek népsűrűség szerinti kategorizálása, tipizálása. Eszerint egy kistérség lehetett városi (150 fő/km² felett) vidéki jellegű (150 fő/ km² alatt).

A meghatározási viták során figyelembe vették a vidék hármas funkcióját: gazdasági, társadalmi és ökológiai. Sajnos hazánkban sem alakult ki általánosan elfogadott megfogalmazás a vidékkel kapcsolatban, hiszen országunkon belül is térségenként elkülöníthető egy-egy vidék képe, nem lehet általánosítani.

A vidékfejlesztéssel szoros kapcsolatban áll az uniós államok regionális és agrárpolitikája. A regionális politika célja a régiók közötti egyenlőtlenségek megszüntetése, a közös agrárpolitikáé pedig a falusi és városi különbségek mérséklése. A régi hagyományokra épülő falusi termelésre alapozott közösség már kiveszett, ezért fontos a vidéki értékek megőrzése, továbbélése.

A vidékfejlesztés célja egyszerűen talán nem is más, mint az elmaradott területek fejlesztése és az ott élők életminőségének javítása. Az Európai Unió lakosságának több mint fele vidéki területen él, s a területének 90%-át vidéki térségek alkotják.

A Közös Agrárpolitika céljainak megvalósítására felhasználható eszközök két egymást kiegészítő pillért alkotnak. Az első pillér két részre bontható, a biztonsági háló szerepét ellátó egységes közös piacszervezés. A második a termelőknek nyújtott közvetlen kifizetések köre.

A második pillér a vidékfejlesztés. Támogatások, mellyel az új bevételi lehetőségeket és új munkahelyeket segítik. Szerepet kap benne, hogy az agrárium további szolgáltatásokat is ki tud szolgálni, megemlíti a nem-mezőgazdasági jellegű szerepeket, mint például a kulturális, környezeti és épített örökségek jelentőségét. (INTERNET10) Ezen célok megvalósításában kiemelt szerephez jut a LEADER megközelítés, melyről később még említést teszek.

Az agrárpolitika 2003 júniusi reformjának célja egy támogatásokon alapuló közös agrárpolitika létrehozása volt négy alapvető célkitűzéssel: az európai mezőgazdaság világpiacokhoz való kapcsolása, az EU kibővítése, új társadalmi elvárások a környezet megóvása és a termékek minőségének terén, és összehangolhatóbbá kell tenni a KAP-ot a harmadik országok követeléseivel.

Ezért az Unió politikája azt kell, hogy biztosítsa, hogy a területek megbirkózzanak a kihívásokkal és éljenek az esetleges lehetőségekkel. Az unió aktív vidékfejlesztési politikát folytat, segíti a vidéki térséget és az ott élő embereket egyaránt. A tagállamok közül sokan nem képesek egyedül finanszírozni a szükséges intézkedéseket, másrészt pedig a problémák nem országhatárokon belül találhatóak. A vidékfejlesztés támogatásának pénzügyi támogatása részben a központi, részben a tagállamok nemzeti és regionális költségvetéséből történik. (INTERNET11)

Az 1992-es MacSharry-nek nevezett reform volt a KAP első nagyjelentőségű reformja.

Az agrárpolitika a piactámogatási rendszerről a termelők közvetlen támogatására tért át, és új szabályokat írt elő a környezet védelme érdekében, valamint az élelmiszerminőség javítására ösztönzőket hozott létre. Ekkor már a közvetlen kifizetéseket biztosítottak, amelyeket a megművelt földterület vagy a nevelt állatállomány nagysága alapján lehetett igényelni. Az Község 1995-ben kezdett el foglalkozni a vidékfejlesztés problémájával, s hozta létre a Vidéki Térségek Európai Kartáját, amely felhívta a figyelmet a vidéki térségek gazdasági szerepére. Kiemelt fejlesztési területnek tekintették a mező- és erdőgazdaságot, a halászatot, a falusi turizmus és az üdülést. Tágítva a kört az élet még több területére, hiszen mező- és erdőgazdaság magába foglalja a tájvédelmet, a tájgondozást, a természet védelmét, a biodiverzitás fenntartását. A Karta előírja, hogy az unióhoz csatlakozó országoknak feltételrendszert kell felállítani, s annak megfelelni, amelyek a vidéki térséget a fent említett tevékenységekre alkalmassá teszik. E célok elérése érdekében az EU támogatásokat nyújt, melyeket rendeletek formájában tervidőszakokra hirdet meg, s bár korlátozzák az országok mozgásterét, felhasználásuk nem kötelező. DORGAI (2002)

1999-ben gondoltak már az 2004-es Unió bővülésére, s ez az új „Agenda 2000” program a KAP vidékfejlesztésnek szentelt, második pillérének létrehozásához vezetett. Az Agenda 2000 az egész közösségre érvényes megközelítést kínált a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés terén, azzal a céllal, hogy javítsa a mezőgazdaság versenyképességét, alternatív jövedelemforrásokat biztosítson a vidéki területeken, és erősítse e területeken a társadalmi kohéziót.

2004 májusával azonban rengeteg forrásra nyílt lehetőség, Magyarország ekkor csatlakozott az Európai Unióhoz. Ekkor lettünk a Közös Agrárpolitikának (KAP) résztvevői is. A 2014–2020 közötti időszakra jellemző volt az áttérés a függetlenített támogatásokról a multifunkcionális támogatási rendszerre, valamint a közvetlen támogatások és a piaci intézkedések finanszírozásának, illetve a vidékfejlesztés társfinanszírozásának bevezetése.

A 21. század új kihívásokat hozott a KAP számára. Új problémákra és kérdésekre is választ kellett keresni. Úgy, mint az klímaváltozás, az állatjólét, az élelmiszer-biztonság és a természeti erőforrások fenntartható használata. A KAP 2013-as reformja, a KAP második pillére ezeket az igényeket igyekezett kielégíteni, többek között az alábbi megoldásokkal:

- a kifizetések kizöldítése, a mezőgazdaság fenntarthatóbbá tétele
- a támogatások egyenlőbb elosztása, a kisebb gazdaságok helyzetbe hozása kiegészítő támogatásokkal
- fiatalok ösztönzése, hogy mezőgazdasági pályára lépjenek.

A reform ezeken kívül a vidékfejlesztési projektekre fordított kiadások, támogatások

növekedését is eredményezte.

A KAP 2013-as reformjára ekkor már Lisszaboni Szerződésben bevezetett rendes jogalkotási eljárás keretében került sor.

A KAP 2020 utáni reformja nagymértékben figyelembe veszi a helyi sajátosságokat, természetesen úgy, hogy az uniós célokat ne sértsék meg. Az új KAP különös hangsúlyt fektet az éghajlatváltozás érdekében a zöld követelményekre. A támogatásoknak az uniós környezetvédelmi és éghajlatvédelmi jogszabályoknak való megfelelés a feltétele. Fontos, hogy számos módon jutalmazza a zöldebb gyakorlatok bevezetését, mind a közvetlen kifizetések terén (a zöld intézkedések új típusú támogatása, az „ökörendszerek”), mind a vidékfejlesztés terén. Emellett keretbe foglalja a kisebb gazdaságok és a fiatal gazdák kedvezményeit, s a munkavállalók jogainak védelmét is kiemelten kezeli.

Az új KAP-ot 2018 júniusában előterjesztett javaslatok alapján 2023 januárjától vezették be. Az Európai Bizottság javaslatai a következők voltak :

- a KAP-stratégiai tervekről szóló rendelet
- piacok közös szervezésének, a termékek minőségrendszereiről, a távoli területeket célzó intézkedésekről való intézkedések
- a KAP finanszírozásáról, irányításáról és monitoringjáról szóló horizontális rendelet

A rendeleteket 2021. december 6-án hirdették ki. A Covid19-világjárvány idején egy átmeneti rendelet alapján 8 milliárd eurót irányoztak elő a kedvezményezetteknek .

A KAP második pillére, a vidékfejlesztés rugalmas, hiszen lehetővé teszi a regionális, nemzeti és helyi hatóságok számára, hogy saját , tapasztalatokra épült vidékfejlesztési stratégiájukat egy európai intézkedéscsomag kínálatából választható lehetőségek alapján alakítsák ki. A pályázatok pénzügyi fedezete egyrészt uniós alapok, másrészt regionális vagy nemzeti források társfinanszírozásából valósulnak meg.

A vidékfejlesztési politikát az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) és regionális vagy az országok nemzeti forrásainak társfinanszírozásával működtetik.

Három nagy prioritást fogalmaztak meg: ezek az agrárium versenyképességének megerősítése, a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás biztosítása, és az éghajlatváltozás elleni küzdelem.

Ezek a törekvések lelhetők fel a 2014 és 2020 közötti időszakra vonatkozó uniós vidékfejlesztési politika hat prioritásában: 1. kiegyensúlyozott területfejlesztés, munkahely létrehozása és fenntartása, 2. a versenyképesség fokozása és az üzemek életképességének javítása, 3. edukáció az agráriumban, 4. ökoszisztémák megőrzése, javítása, 5. az erőforrás-

hatékonyság, klímaváltozás hatásaival szemben álló gazdálkodás, 6. a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődés. (INTERNET12)

A KAP új Stratégiai Tervet dolgozott ki a 2023-2027 közötti időszakra. Az Unió által meghatározott 9 specifikus : 3 gazdasági, 3 környezeti és 3 társadalmi, valamint egy horizontális, átfogó célkitűzés mentén kerültek kialakításra.

A gazdasági fenntarthatóság középpontjában állnak: a versenyképesség növelése, a megfelelő jövedelem és az erőviszonyok kiegyenlítése az élelmiszerláncban.

A fenntarthatósági célokban fellelhető a klímaváltozás, a környezetvédelem, illetve a tájkép és biodiverzitás megőrzése.

A társadalmi-vidéki fenntarthatósági célkitűzések megfogalmazzák a generációs megújulást, vidéki területek megőrzését, az élelmiszer és egészség védelmét.

A modernizációs célkitűzés, amely az agrártudás és innovációs rendszer, a digitalizáció és innováció.

A hazai stratégiai tervezet alapján az I. pillér keretében a 2023-2027-es időszakban évente 1347,4 millió euró a pályázására volt lehetőség. A II. pillér keretében 2027-ig összesen 4382 milliárd euró összegű támogatás segítheti hazánk vidéki területeit, annak mezőgazdaságát és élelmiszeriparát.

A KAP második pillérének intézkedéseiből pár lehetőség gazdasági fejlődés előre mozdítására: mezőgazdasági krízisbiztosítási rendszer, induló vidéki vállalkozások támogatása, országos mezőgazdasági jégkarmérséklő rendszer digitális átállása stb. A Zöld jövő , vagyis a környezeti fenntarthatóságot szolgáló intézkedések közül válogatva: ökológiai gazdálkodás támogatása, Natura 2000 gyepterületek kompenzációs kifizetése, állatjólléti intézkedések, erdőgenetikai többéves kötelezettségvállalások, stb.. A megújuló vidékre irányuló fejlesztések, támogatások közül, a leghasznosabb a minőségbiztosítási és minőségirányítási rendszerekhez való csatlakozás. Ennek az új intézkedésnek a célja a már addig is működő minőségbiztosítási vagy minőségirányítási rendszerekhez való csatlakozás támogatása. Emellett fontos szerepet kap a vidékfejlesztés digitalizációjának támogatása.

A KAP és a vidékfejlesztés lehetőséget teremt a kistermelőknek és a helyi termelőknek arra, hogy piacra kerülhessenek és megfelelő jövedelemmel rendelkezzenek. A programok a vidéki turizmus, a helyi termékek forgalmazása és a vidéki gazdaság diverzifikációja révén segítenek a vidéki területek életminőségének javításában és a demográfiai kihívások kezelésében. (INTERNET13)

2.3.3. A Leader

Fontos kiemelni a kistérségek fejlesztését, melynek színtere a Leader.

A LEADER kifejezés egy francia eredetű betűszóból rövidítése (Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale), azaz közösségi kezdeményezés a vidéki gazdaság fejlesztéséért. A 20. század utolsó évtizedében kísérleti, pilot jelleggel indult el a program, melynek célja az elöregedő és elszegényedő vidék megőrzése, fejlesztése volt, sokrétű problémáinak megoldásával.

A LEADER hét alappillérre épül. Ezekről alapokról az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 2007-2013 -ban kapunk képet.

1. Területalapú megközelítés: mind gazdasági, társadalmi, téren homogén térség fejlesztése egy közös SWOT-analízis, közös helyi stratégia alapján.
2. Alulról építkezés: a helyi erők közösen alakítják ki a fejlesztés irányát,
3. Háromoldalú partnerség: helyi akciócsoportokat (HACS) létrehozása, akik kidolgozzák a stratégiájukat, elosztják a forrásokat.
4. Innováció: elérhetővé teszik a kutatás és fejlesztés lehetőségét, az érdekcsoportok, megosztják egymással az eredményeket, tapasztalatokat.
5. Integrált ágazati megközelítés: a LEADER általában több ágazat fejlesztését célozza meg, s egy egészként próbálja fejleszteni.
6. Hálózati megközelítés: a tapasztalatok és eredmények cseréje az EU-n belül is. Csökken egy-egy térség elszigeteltsége.
7. Kooperáció: HACS-ok közötti együttműködés, A HACS lehet szomszédos térség, más EU-n belüli térség, de akár EU-n kívüli ország is. (INTERNET14)

Ezt jogilag az Európai Unió Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Bizottsága 2007. szeptember 19-én szabályozta. Ezután 1300 milliárd forintnak megfelelő támogatás felvételére volt lehetőség, mely összeget a mezőgazdaságot javító, illetve a környezet megőrzését célzó beruházásokra, innovációra fordíthatták a résztvevők.(Internet15)

A szövetség tagjai olyan szervezetek, vállalkozások és intézmények lehetnek, melyek fontos szerepet játszanak a vidéki gazdaság, kulturális élet és közösségi terület fejlődésében. A vidékfejlesztés terén számos tevékenységet végezhet, például támogathatja a helyi termelőket és mezőgazdasági vállalkozásokat, segíthet a vidéki turizmus fejlesztésében, elősegítheti a mezőgazdasági innováció és technológiai fejlesztések terjedését, továbbá támogathatja a vidéki közösségeknek szóló képzéseket és programokat. Nagyban

hozzájárulhat a vidéki gazdaság és társadalom versenyképességének növeléséhez, a helyi élelmiszertermelés és fenntartható mezőgazdaság fejlesztéséhez, valamint az agrárium modernizációjához. Továbbá segítheti a vidéki területeken élő emberek szakmai és gazdasági lehetőségeinek javítását, a munkahelyteremtést és a fiatalok vidéken maradásának ösztönzését.

Kiemelt jelentősége, hogy fontos szerepet játszhat a vidéki területeken élő emberek életminőségének javításában, és az egyenlő esélyek megteremtésében. A szövetség lehetőséget adhat a vidéki közösségek aktív részvételére a vidékfejlesztési folyamatokban, és elősegítheti az együttműködést a különböző érdekcsoportok között. A vidék gazdasági, szociális és környezeti tényezőit is kiegyensúlyozottabbá teheti a Leader. A szövetség eredményeként a vidéki területek infrastruktúrája és közszolgáltatásai javulhatnak, a vidéki vállalkozók és közösségek pedig jobb feltételekkel gazdálkodhatnak és fejlődhetnek.

Környékünkön a következő HACCS-okat találtam: Zalai Dombháztól a Vulkánok Völgyéig Egyesület, Innovatív Dél-Zala Vidékfejlesztési Egyesület, Zala Termárvölgye Egyesület.

3. Anyag és módszer

A szekunder kutatás, a szakirodalmak áttekintése mellett a vizsgálati célkitűzésnek megfelelően adatokat gyűjtöttem be. Módszerként a kérdőívet alkalmaztam, mely primer, kvantitatív vizsgálati módszer, mely az objektív adatok mennyiségi elemzésén alapul. Kérdőívek segítségével számszerűsítettem az adatokat, majd statisztikai analízis során próbáltam elemezni azokat. Ez a módszer alkalmas az adatgyűjtésre és az adatok közötti kapcsolatok feltárására. A mintavétel nem reprezentatív, online kérdőív segítségével kaptam meg az adatokat. Nehezen indult be az információk beszerzése, többszöri kérés elküldése után 26 gazdálkodótól kaptam mintát.

Kutatómunkám során a megkérdezéses vizsgálatot alkalmaztam, méghozzá online űrlap segítségével. Ennek megfelelően elkészítettem a 28 egységet tartalmazó űrlapot a Google Űrlap alkalmazásával. Majd annak online kitöltésére kértem a vizsgálati területemen, a Keszthelyi járásban a családi vállalkozókat. Mivel a válaszadás önkéntes volt, nem minden megszólított válaszolt, adott mintát, így nem volt magas a válaszadási arány.

A kérdőív összeállítása során figyelembe vettem a felvetett problémákat, eddigi tapasztalatomat. A próbafelmérés elvégzése után javítottam az űrlapon, finomítottam. Egy-egy kérdőív kitöltésére 15-20 percre volt szükség. A végleges kitöltésről 26 mintaadótól kaptam mintát.

Minden mintavételi hely az árutermelők közé sorolható, vagyis a terményeiket és azok feldolgozása után termékeik nagy részét értékesítik.

A kérdőíves felmérésen kívül tapasztalatot szereztem interjú keretében is. Ez már kvalitatív módszer, amely a minőségi adatokra fókuszál. Interjúk segítségével próbáltam megérteni az adott jelenséget. A kvalitatív módszer segít a részletes és mélyreható elemzésben, valamint a résztvevők érzéseinek és tapasztalatainak megértésében.

Ezek nem csak tervezett kérdések voltak, eszmecserék, baráti beszélgetések. Az interjú során próbáltam kerülni az eldöntendő, sugalmazó kérdéseket.

Az elemzéshez a KSH statisztikai adatbázisa is segítséget jelentett.

4. Vizsgálati eredmények és értékelésük

4.1.A vizsgálati terület, a Keszthelyi járás bemutatása

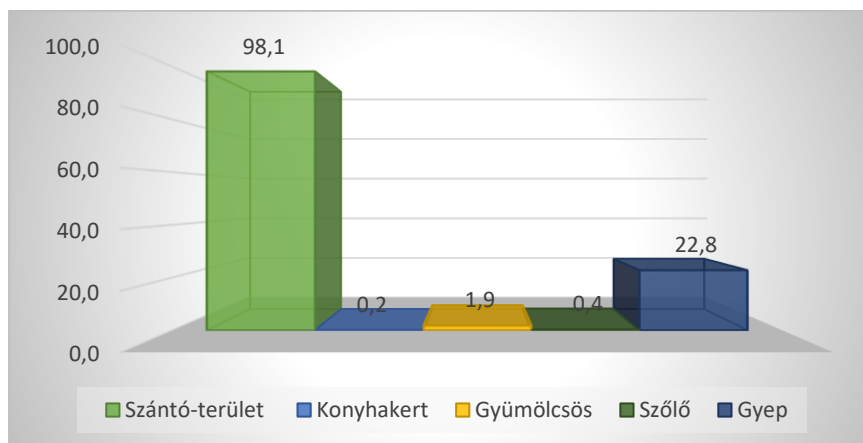
A térség természeti, gazdaságpolitikai, gazdasági, társadalmi környezetének bemutatásával próbálkoztam.

A Keszthelyi járás Zala vármegyéhez tartozó térség Magyarországon, amely 2013-ban jött létre. Területe 535,93 km², mely Zala megyének 14,16 %-a, hazánkban pedig 0,57 %-át teszi ki. A járás székhelye Keszthely, Keszthely és Hévíz és 28 község tartozik hozzá.

A lakónépessége 2017 és 2020 között 2 %-kal csökkent. Keszthelyi járás lakosságának száma a megye lakosságának 18,2 százaléka.

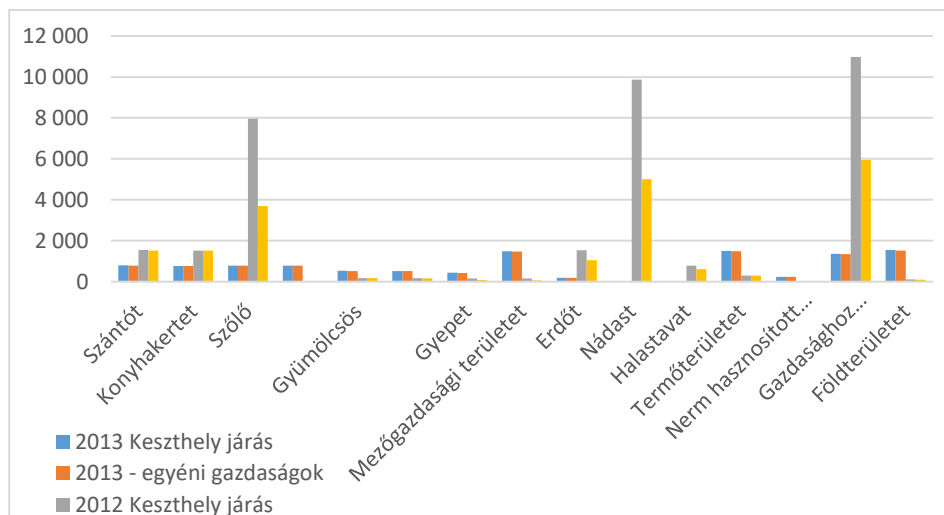
Keszthely és környéke számos természeti értékkel rendelkezik. A székhelye, Keszthely Magyarország legnagyobb tavának, a Balatonnak az északnyugati partján fekszik. Keszthelytől északkeletre található a Keszthelyi-hegység, nyugatról a Hévízi-tó, a világ legnagyobb meleg vizű, tőzegfenekű gyógytava. A várostól délnyugati irányban helyezkedik el a Balaton-felvidéki Nemzeti Park részeként a Kis-Balaton, mely kiemelkedő élővilággal rendelkezik.

Domborzata is változatos: hegyek, völgyek, Keszthelyi-fennsík, Zalai-dombság lankái, bazalttutca...stb. . Tengerszint feletti magassága a Balaton partjának 105 méterétől a Rezihez tartozó Köves-hegy 444 méteréig terjed. Zala vármegye területén a földterület művelési ágak szerinti megoszlása 2022. június 1-i adatok alapján a 3. ábrán látható. A vizsgálati területen, Keszthely járásban is hasonlóak az arányok területén, a szántóföldek aránya a kertek aránya az utóbbi időben nőtt, de a szőlők aránya sajnos csökkent. (4. ábra)

3. ábra: Földterület művelési ágak szerint Zala vármegyében 2022. június 1-én (ezer ha)

Forrás : saját szerkesztés a KSH adatai alapján

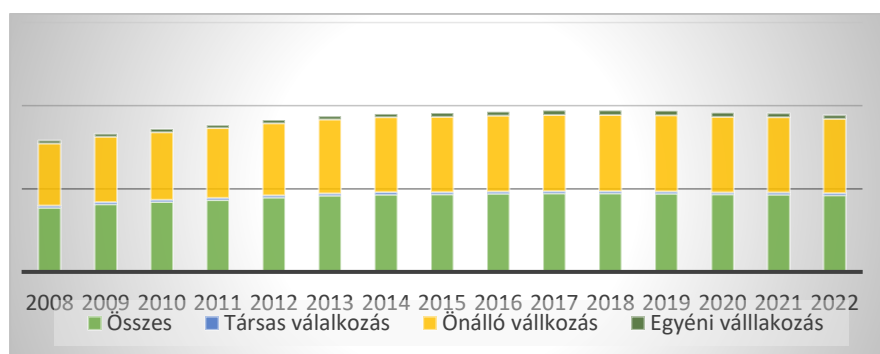

4. ábra: Földterületet használók száma művelési területek szerint összes terület a Keszthelyi járásban és egyéni gazdaságok (ezer ha) (2012- 2013)

Forrás : saját szerkesztés KSH adatai alapján

A járás földrajzi fekvése megszabja a terület éghajlati viszonyait, időjárását. Sajátos mikroklímája van a vizsgált területnek. Magasabb részén mérsékelt hűvös-mérsékelt száraz, alacsonyabban fekvő részein mérsékelt hűvös-száraz az éghajlat besorolása, ami manapság jelentős változást mutat. A Kovácsi-hegység és a Tátikának ütköző nedves levegő, ami a Keszthelyi- hegység északi hegyoldalain esik le, hozzájárul a 731mm -es évi csapadékmennyiséghez. A napsütéses órák száma évente 1950-2000 óra. Jellemző szélirány északi, északnyugati, évi átlagos szélsébség 3,5m/s. A keszthelyi átlaghőmérséklet eléri a 10,6 °C-ot.

Talaja meglehetősen változatos képet mutat. A dolomitfelszíneken magas humusztartalmú rendzina talajjal találkozunk. Legkiterjedtebb területet a barnaföldek foglalják el, vályogos változata az északon hegyoldalakon, löszös összetételével a Zalasántói-medencében. A bazalt mállásával pedig fekete nyiroktalaj keletkezik. A Hévízi-tó mély fekvésű környékén láptalajok fordulnak elő.

5. ábra: A vállalkozások száma a mezőgazdasági ágazatokban vállalkozási forma szerint , Zala megye (2008-2022)

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

2008-tól megyénkben enyhe emelkedő tendencia mutatkozott az egyéni és önálló vállalkozások számában, a társasvállalkozások számában pedig csökkenést figyelhetünk meg.(5.ábra) Megfigyelésem szerint az utóbbi években az őstermelők száma csökkenést mutat a vizsgált területen, a Keszthelyi járásban. Interjúim során az alanyok a kihalást, elöregedést, piacvesztést sorolták fel okként.

A vizsgálati területen is a mezőgazdaságban tevékenykedők száma egyre csökken, bár sokan vannak, akik a manapság a szinte megfizethetetlen árak miatt gazdálkodásba kezdenek, akár csak a maguk ellátása céljából. Megfigyelhető a nagyvárosokból vidékre költöző, s ott gazdálkodást, új életet kezdő, folytató családok erősödő tendenciája. Nagy részük nem is rendelkezik semmiféle agrár szakirányú végzettséggel, Az ő számukra nagyon sok segítséget nyújtanak a helyileg szerveződött termelői csoportok, helyi „kosarak”, bevásárló közösségek, termelői piacok, baráti körök.

A Keszthelyi járásban található mezőgazdasági családi gazdaságok fontos szerepet játszanak a vidék gazdaságában és társadalmában. Ezek a családi gazdaságok sokszor hagyományos módszerekkel művelt területeken termelnek, és különböző növényeket, állatokat nevelnek.

Vidékfejlesztés a Keszthelyi járás településein egy olyan folyamat, amelynek célja, hogy a térség gazdasági, infrastrukturális és társadalmi téren is fejlődjön. A vidékfejlesztés nemcsak a mezőgazdasági területeket érinti, hanem az idegenforgalmat, oktatást, egészségügyet és közlekedést is.

A járás turisztikailag is vonzó, hiszen a Balaton északi partján, s tőle nyugatra található, ami gyönyörű természeti környezettel rendelkezik. Az idegenforgalom fejlesztése kiemelt cél, mivel a turisták nyaralása komoly bevételi forrás lehet a környező települések számára. Ennek érdekében fejlesztik a szálláshelyeket, létrehoznak új turisztikai attrakciókat és szolgáltatásokat, valamint folyamatosan gondoskodnak az infrastrukturális feltételek javításáról.

Az járás egyes településein oktatás és egészségügy területén is vannak fejlesztések. Ezek a települések, mint Gyenesdiás, Sármellék, fontosnak tartja, hogy a lakosság minőségi oktatást és egészségügyi ellátást kapjon. Így például a meglévő iskolák felújítására és felszerelésére kerül sor. Az egészségügyi szolgáltatások javítása érdekében pedig új orvosi rendelőket hoznak létre vagy fejlesztik azokat.

Vidékfejlesztés során fontos szerepet kap a közlekedési infrastruktúra fejlesztése is. A jobb közlekedési lehetőségek segítenek hozzá az egyes települések fejlődéséhez és a környező

városokkal való kapcsolattartáshoz. Így például felújítják a közutakat (Várvölgy), próbálkoznak a buszjáratok minőségének javításával.

A családi gazdaságok helyzete azonban nem mindig könnyű a Keszthelyi járásban sem. Sokan találkoznak a munkaerőhiánnyal és a megfelelő infrastruktúra problémájával. Az idős gazdák gyakran nehézségekkel küzdenek a gazdaságuk fiatal generációknak való átadásával. Emellett a klímaváltozás hatása is jelentős lehet a mezőgazdasági termelésre, ami kihívások elé állíthatja a gazdákat.

A vidékfejlesztés lehetőségei azonban jelentős segítséget nyújthatnak a családi gazdaságok számára. Az uniós és hazai támogatási programok segítségével a gazdák fejleszthetik és modernizálhatják a gazdaságaikat. Ezek a programok támogatást nyújtanak például gépek, eszközök vásárlására, infrastrukturális fejlesztésekre, vagy éppen a fiatal gazdák gyakorlati edukálására is.

Emellett fontos a tudásátadás és oktatás lehetősége is a vidékfejlesztésben. A fiatal gazdák számára képzések és mentorálási programok állnak rendelkezésre, hogy segítsék őket a modern gazdálkodási módszerek elsajátításában, és a hatékonyabb vállalkozás kialakításában.

A turizmus és a gasztronómia területe is fontos lehet a vidékfejlesztésben. Keszthely és környéke gazdag természeti és kulturális értékekben, amelyek vonzóak lehetnek a turisták számára. A helyi termékek és a helyi értékek megismertetése, valamint a vidéki turizmus fejlesztése pozitív hatást gyakorolhat a gazdaság és a mezőgazdasági családi gazdaságok fejlődésére.

Összességében elmondható, hogy a Keszthelyi járásban található mezőgazdasági családi gazdaságok fontos szerepet játszanak a vidéki gazdaságban. A vidékfejlesztési lehetőségek, támogatási programok és az oktatás segíthetik a gazdákat a modernizációban és a fenntartható gazdálkodás kialakításában. A turizmus és a gasztronómia területe pedig új lehetőségeket nyithat meg a vizsgált terület gazdaságában.

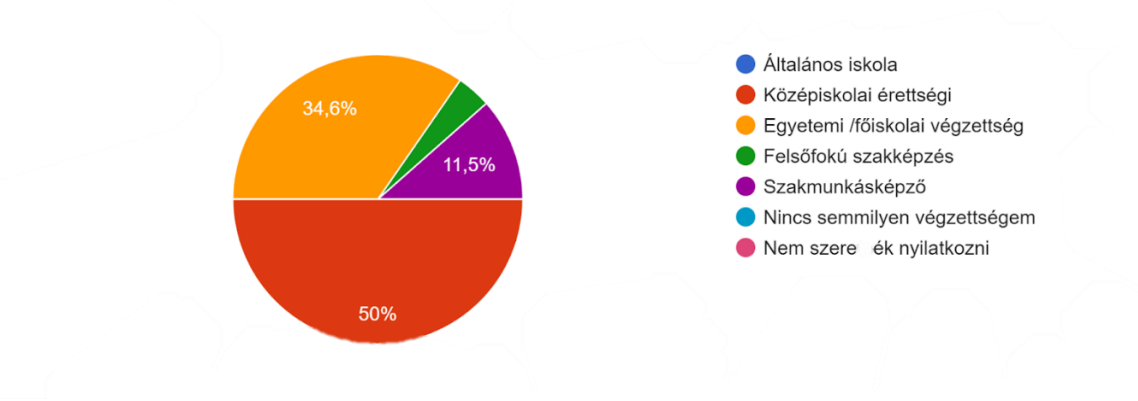
4.2.Értékelés

Az általam elkészített online kérdőívet 26 fő töltötte ki. Ezekből levont következtetéseimet ismertetem..

A beérkezett válaszok alapján a válaszadók csaknem 2/3-a (65,4%) férfi ,és 34,65 % nő volt.

A kitöltők kora a 20-tól a 75 éves korig szóródik. A válaszadók átlag életkora 43,9 év; mediánja 47 év. A legfiatalabb adatközlő 20 éves, a legidősebb pedig 75 esztendő.

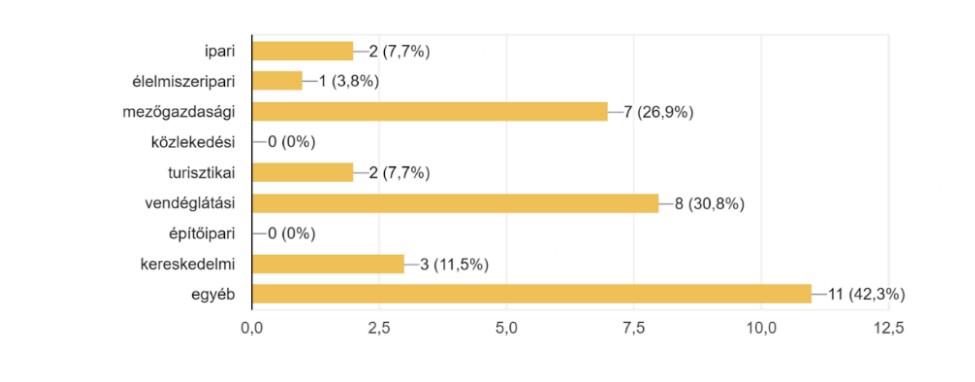
A 6. ábra szemlélteti a legmagasabb iskolai végzettségre vonatkozó adatokat. A válaszadók pontosan felének (13 fő) legmagasabb végzettsége a középiskolai érettségi, 11,5% szakmunkásképzővel, 34,6% egyetemi/főiskolai végzettséggel rendelkezik, 3,8% pedig felsőfokú szakképzésben vett részt.

6.ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás %

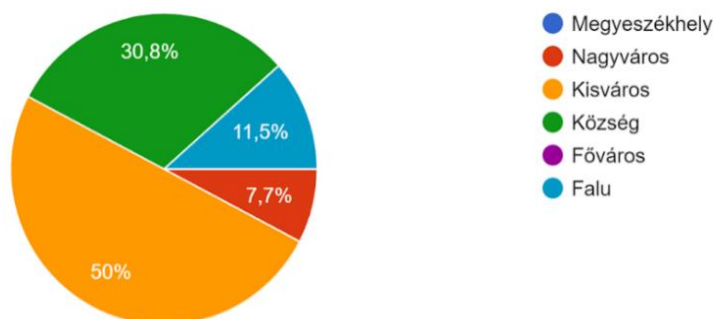
Forrás: saját vizsgálat

A legmagasabb szakirányú képzettséggel kapcsolatos kérdésnél legtöbben az egyéb kategóriát (30,8%) választották, ezenkívül a mezőgazdasági (26,9%) és a vendéglátási (42,3 %) szakirány volt a legnagyobb arányú. (7. ábra)

7. ábra: Szakirányú végzettség szerinti megoszlás(%) **Forrás:** saját vizsgálat

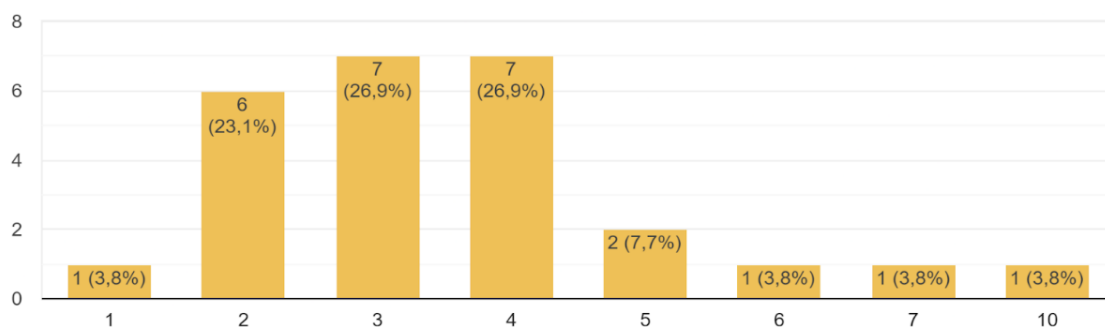
A vizsgált személyek lakóhelyére vonatkozó adatokat, vagyis, milyen településformán élnek a 8. ábra szemlélteti. A megkérdezettek 50%-a kisvárosban, 30,8%-a községben, 11,5%-a faluban, a 7,7%-a nagyvárosban él.

8. ábra: Lakóhely településforma szerinti megoszlása (%)

Forrás: saját vizsgálat

A válaszadók által képviselt gazdaságok tagjainak számára vonatkozóan a kapott válaszok 1 főtől 10-ig terjedtek. A válaszadás lehetősége nyílt volt. Az összes válaszadó közül 22 személy 2-5 fős gazdaságban tevékenykedik, ahogy ez a 9. ábráról is leolvasható. A medián és az átlag is a 4 fős gazdaság.

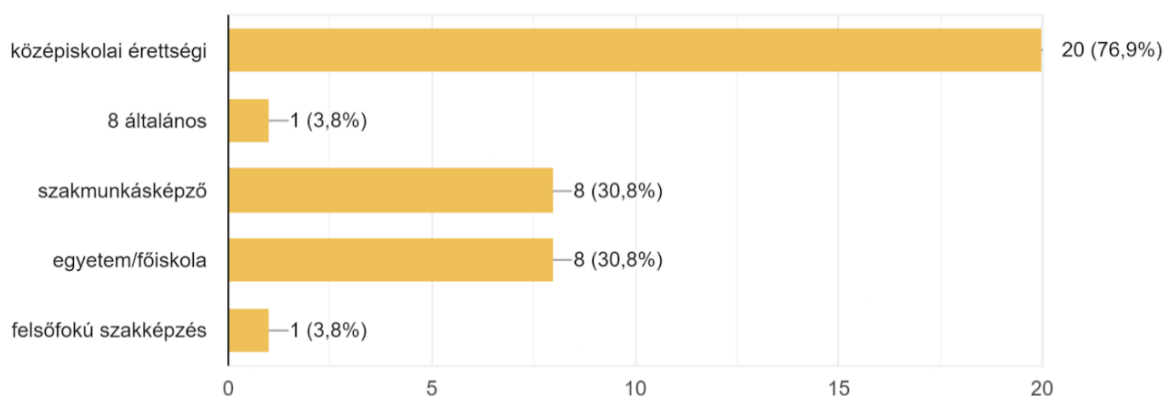

9. ábra: Gazdaság tagjainak száma szerinti megoszlás (fő/%)

Forrás: saját vizsgálat

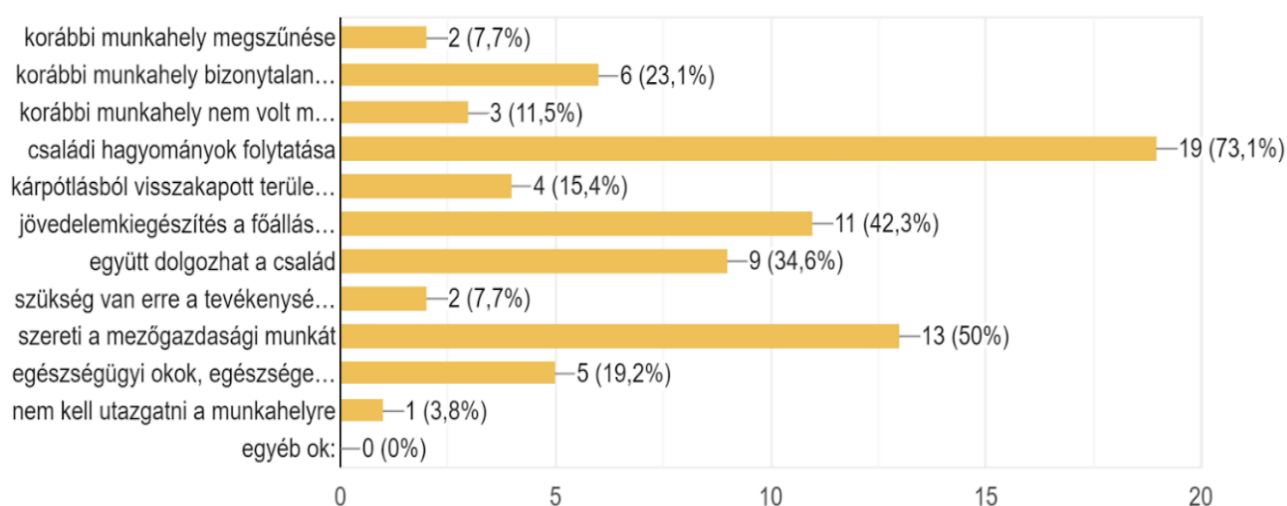
A mintaadók 57,7%-a főállásban, míg 43,3% pedig mellékállásban tevékenykedik családi gazdaságukban. Hasonló az arány a két forma között.

A gazdaságban tevékenykedő felnőtt életkorú családtagok szakképzettségét a 10. ábra tartalmazza, mely alapján megállapítható, hogy a középiskolai érettségi hozta a legmagasabb szórást, 76,9 %-ot. Csekély számú, 1 fő volt a csak 8 általánossal rendelkezők száma.

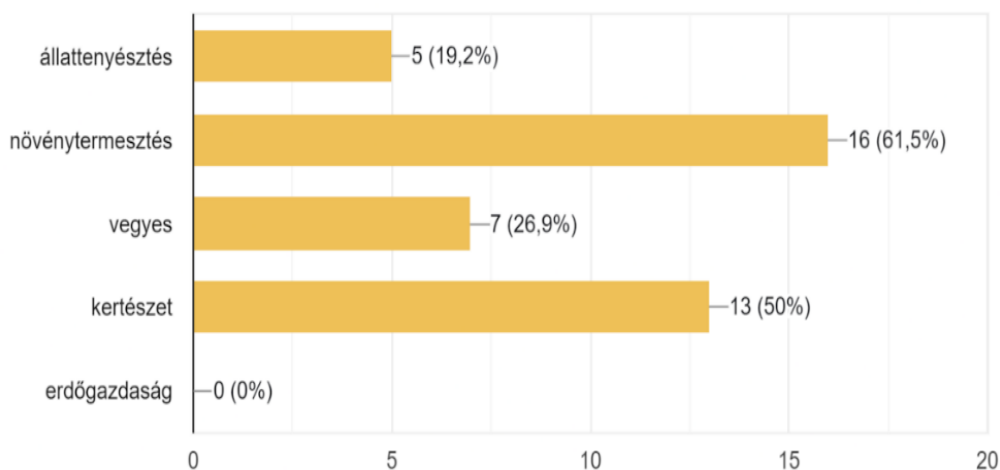
10. ábra: 18 évesnél idősebb a vállalkozásban részt vevő családtagok szakképzettsége (fő,%)
Forrás: saját vizsgálat

A vizsgálat szereplőinek motivációját vizsgálva, a családi hagyományok folytatása, a jövedelem kiegészítés és a mezőgazdasági munka kedvelése voltak a legfőbb motiváló tényezők. A 26 főből 19 válaszolt úgy, hogy a családi hagyományokat folytatja. (11. ábra)

11. ábra: Motiváló tényezők
Forrás: saját vizsgálat

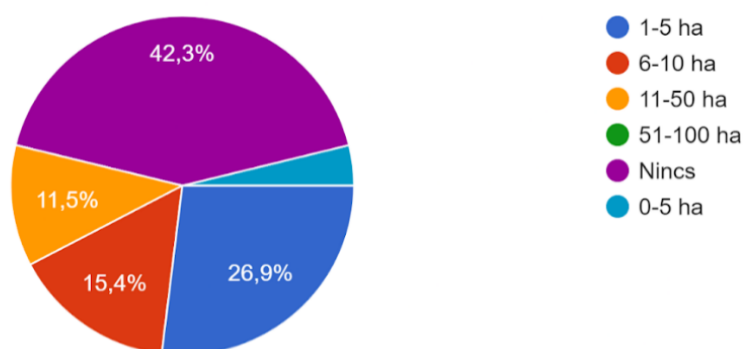
Tevékenységük fő köre szerinti besorolásnál a vizsgált gazdaságok legnagyobb része (61,5%) növénytermesztéssel, felük kertészeti áruk termelésével, 19,2% állattenyésztéssel foglalkozik, illetve vegyes profilú a gazdaságok 26,9 %-a, ahogy a 12. ábra is mutatja.

12.ábra: A gazdaságok tevékenységek szerinti megoszlás

Forrás: saját vizsgálat

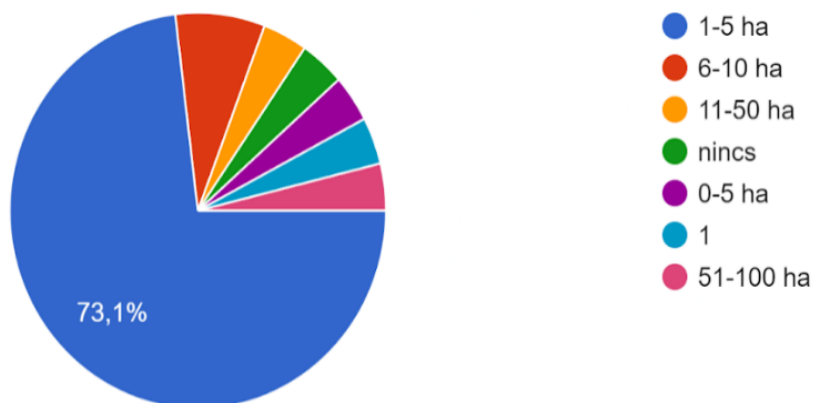
A földterületekre vonatkozó adatok alapján a válaszadók legnagyobb része (42,5%) nem rendelkezik szántóként használt földterülettel. Akik gazdasága rendelkezik szántóval, a következőképpen oszlanak meg az adatok: legnagyobb arányban az 1-5 hektár szántóföldön tevékenykedő gazdaságok voltak. (13. ábra)

13.ábra: Szántó területe , ha

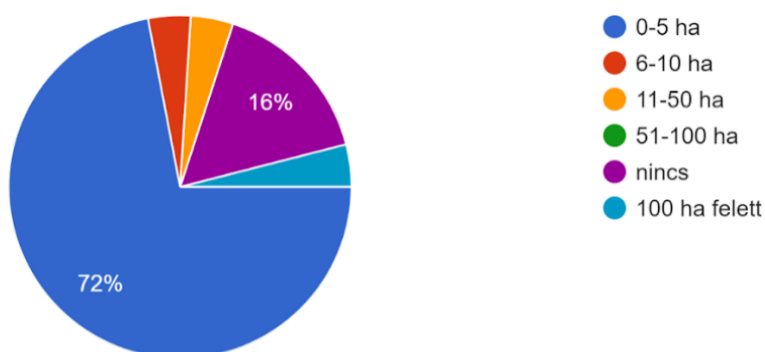
Forrás: saját vizsgálat

1-5 hektáros kerti földterülettel a vizsgált gazdaságok 73,1%-a rendelkezik (14. ábra). A második legtöbbet választott a 6-10 hektáros csoport volt. A további opcióknál arányosan oszlottak meg a válaszok.

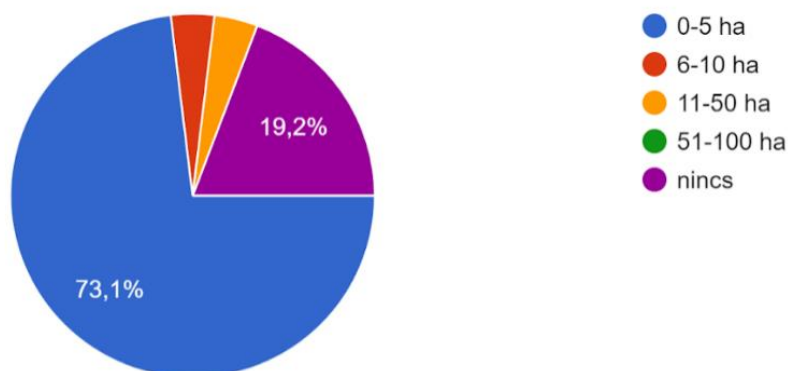
14.ábra: A gazdaság kert jellegű területe , ha
Forrás: saját vizsgálat

A gazdaságok 16%-a nem foglalkozik szőlőtermesztéssel. A gazdaságok 72%-a 0-5 hektáron, 3,8%-a 6-10 hektáron és 3,8 %-a 11-50 hektáron földterületen termeszt szőlőt, ezt a 15. ábra szemlélteti.

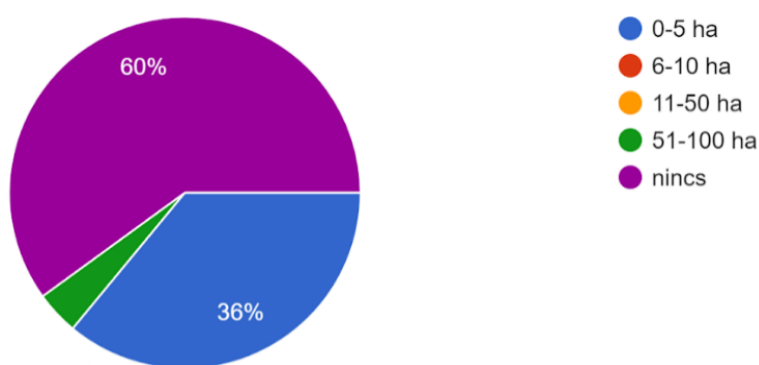
15.ábra: A gazdaság szőlő jellegű területe , ha
Forrás: saját vizsgálat

A vizsgált gazdaságok 19,2%-a nem foglalkozik gyümölcsstermesztéssel, de nagyon magas arányban jellemző az 0-5 hektáros gyümölcsös birtoklása. (16. ábra)

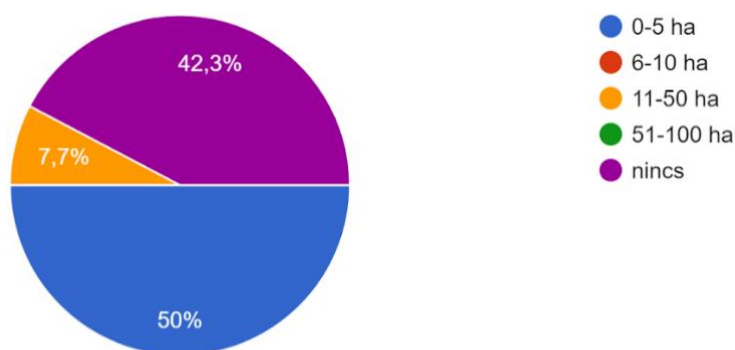
16.ábra: A gazdaság gyümölcsös jellegű területe , ha
Forrás: saját vizsgálat

Amint a 17. ábrán is megfigyelhető ,az erdőterületet birtoklók száma összesen 40 %, ebből 4 % rendelkezik 51-100 ha területtel. A válaszadók 60% - a nem rendelkezik erdővel. 1 mintaadó nem válaszolt erre a kérdésre.

17.ábra: A gazdaság erdő jellegű területe , ha
Forrás: saját vizsgálat

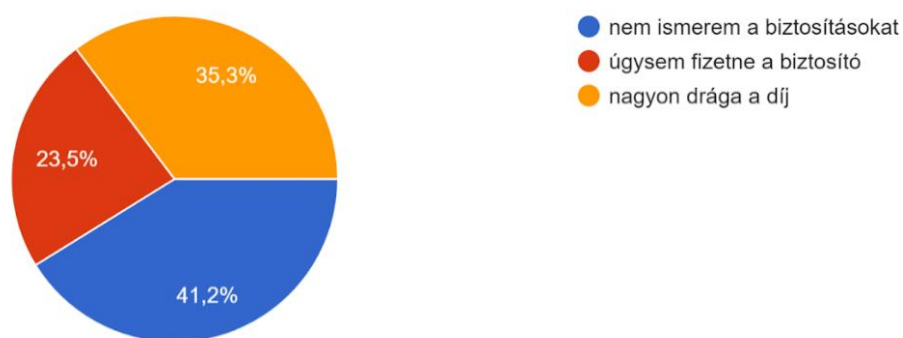
Rét, gyepterülettel 42,3 % nem rendelkezik, a válaszadók fele viszont 0-5 hektáron gazdálkodik réten. (18.ábra)

18.ábra: A gazdaság rét, gyepterülete, ha
Forrás: saját vizsgálat

A termesztett növény kiválasztásánál a legfontosabbnak a jó tapasztalatot, a már meglévő eszközparkot és a megfelelő termőtalajt választották. Legkevésbé tartják fontosnak a növény kiválasztásánál azt, ha egy adott növénynek a termelési évet megelőző évben magas volt az ára.

A mezőgazdasági biztosítások meglétének vagy megnemlétének vizsgálatakor vizsgált gazdaságok 65,4%-a nem, míg 34,6% igen, rendelkezik mezőgazdasági biztosítással választ adta. Az indokok, miért nincs ilyen jellegű biztosításuk a 19. ábrán látható.

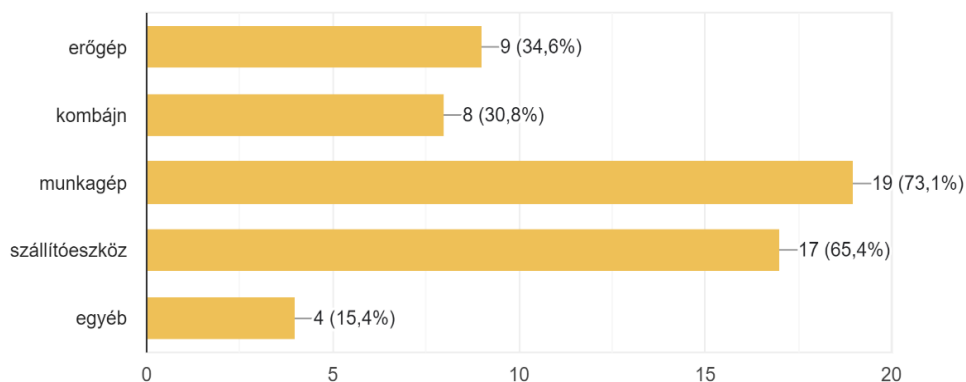

19.ábra: Mezőgazdasági biztosítások birtoklása
Forrás: saját vizsgálat

A válaszadók (18 fő) legkevésbé fontosnak vagy befolyásoló tényezőnek a média hatását tartották abban a kérdésben, hogy mi miatt esett a választásuk a jelenleg termesztett

növényekre. Legtöbben (15 fő), olyan állat vagy növény termesztésével foglalkozik, amelyet a családi hagyomány hozott magával.

A gazdaságok technikai felszereltségére vonatkozó kérdésre 19 fő (73,1 %) válaszolt úgy, hogy birtokában van valamilyen munkagépnek. A válaszadók több mint fele, ahogy a 20. ábra diagramja is mutatja, saját szállítóeszközzel is rendelkezik.

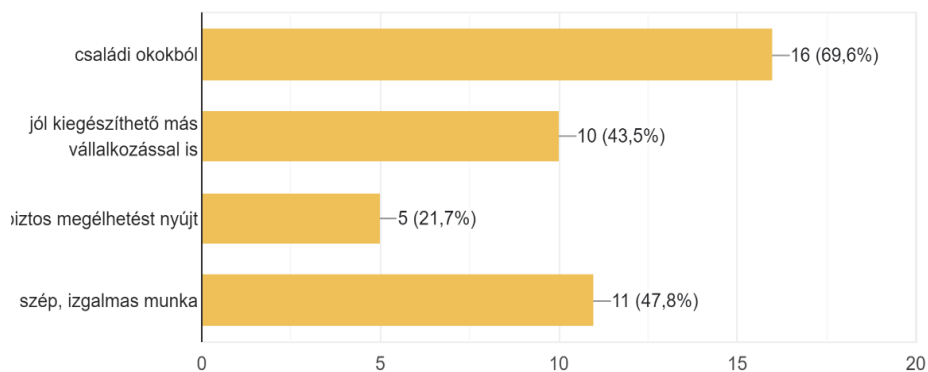

20. ábra: A gazdaságok technikai felszereltsége
Forrás: saját vizsgálat

A magyar mezőgazdaság piacképesebbé tételére irányuló válaszok közül a környezetvédő módszerek, egyenletes minőség, a jó nemzetközi hírnév kialakítása lehetőségeket tartották a legtöbben a legfontosabb tényezőnek, de a következő helyen a gazdák képzettségének fejlesztése volt.

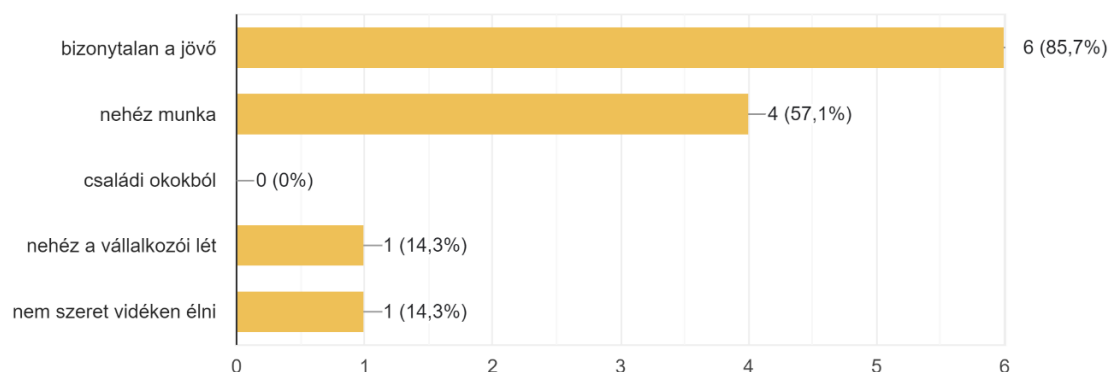
A megkérdezettek 92 %-a szeretné, hogy a család következő generációja tovább vigye, a gazdaságot, folytassa a megkezdett tevékenységet.

A 23 fő igennel válaszoló gazda meghatározóan a családi okot jelölte meg; a biztos megélhetésre voksolók aránya 21, 7 %. (21. ábra)

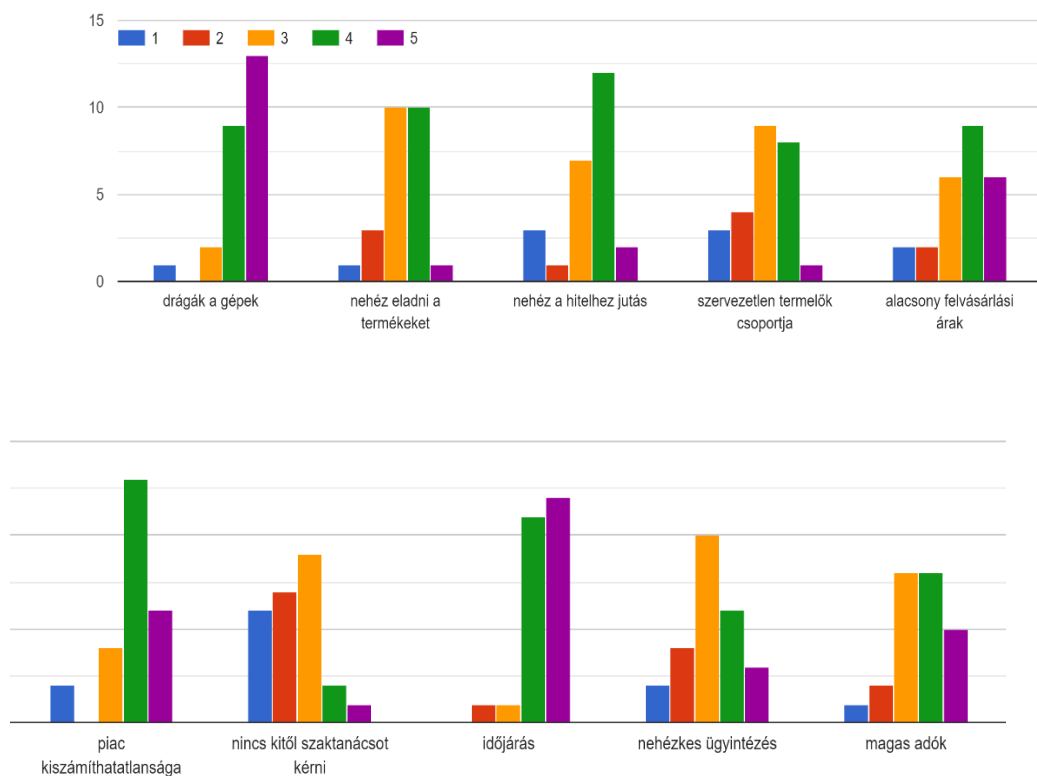
21. ábra: A vállalkozás következő generációnak való átadásáról való vélemény, igen válasz esetén
Forrás: saját vizsgálat

A nemmel válaszolók 85,7 %-a bizonytalan jövőt, és 57,1 % pedig a nehéz munkát jelölte meg válaszul, ezt mutatja a 22. ábra.

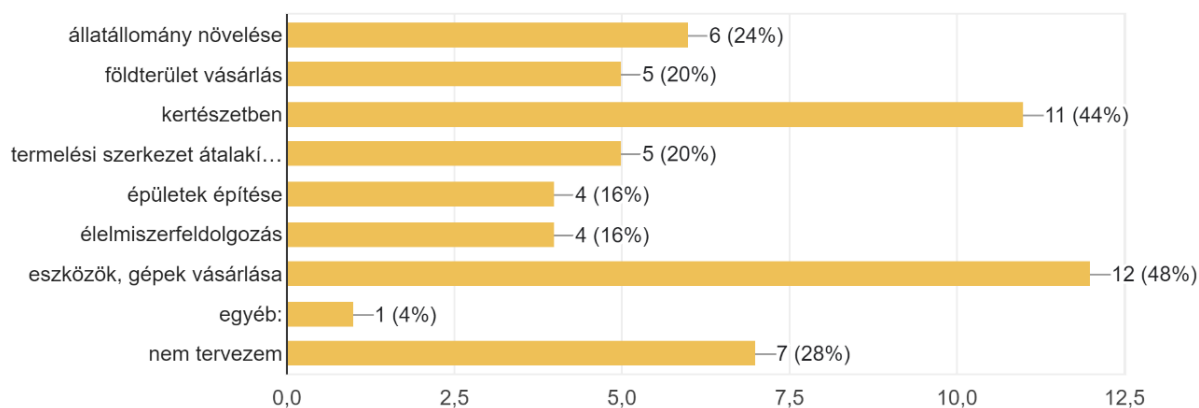
22.ábra: A vállalkozás következő generációnak való átadásáról való vélemény, nem válasz esetén
Forrás: saját vizsgálat

A gazdaságok sikerességének gátló tényezői közül kiemelkedik a gépek magas ára és az időjárás viszontagságai.(23. ábra) Nagy többségük a szaktanácsadást és a termelők szerveződését megfelelő szintűnek ítéli meg.

23.ábra: Gátló tényezők jelentősége a mezőgazdaságban **Forrás:** saját vizsgálat

Arra a kérdésre, hogy a jövőben milyen területen tervezi gazdasága fejlesztését, 48 % az eszköz- és gépvásárlással, 44 % a kertészetben való fejlesztéssel válaszolt. Ahogy a 24. ábra szemlélteti, elég nagy számú az a gazdaság, amely nem tervezi a fejlesztést (28 %).

24. ábra: Tervezett fejlesztési területek a gazdaságban
Forrás: saját vizsgálat

Az online kérdőívet kiegészítendő fókuszcsoporthoz interjút 6 személlyel készítettem. A beszélgetések során a gazdák negatív tényezőként a klímaváltozásból eredő nehézségeket, a nem minden esetben megfelelő agrárpolitikai szabályozásokat említették. Voltak, akik a támogatásokban rejlő lehetőségek mellett megemlítették, hogy sajnos az esélyegyenlőség nem minden esetben valósul meg a pályázatokban.

A vizsgálatban szereplő gazdálkodók számára nagyon fontos a mezőgazdaság, nemcsak életforma, gazdaság számukra, megélhetésük teljesen e tevékenységtől függ. Volt olyan mintaadó személy, aki azon gondolkodik, hogy főállását feladva, a sokkal bizonytalanabb mezőgazdasággal szeretne főfoglalkozásként foglalkozni (pedagógus).

Azt is szomorúan állapították meg, hogy úgy látják a vidéken való életet, s főleg a gazdálkodás a fiatalabb korosztály számára nem vonzó, lenézik a „kerti” munkát. Ezt a kérdőíves vizsgálat is alátámasztja.

Megélhetésüket az utóbbi években egyre jobban veszélyeztetik a rajtuk kívül álló tényezők. Az orosz-ukrán háborút, Covid-járványt, magas üzemanyag, növényvédőszer- és alacsony felvásárlói árakat említették. Míg pár éve „jól” éltek, manapság egyre jobban figyelniük kell a tervezésre, takarékoskodásra.

Egy válaszadó, aki jövedelemkiegészítésként termel kertészeti növényeket, s azokat feldolgozva piacra is viszi, olyan lelkesedéssel beszélt a gazdálkodásról, hogy megértettem,

ez tényleg egy életmód, szerelem számára, annak ellenére, hogy sokszor veszteséges a tevékenysége.

A szakmai fejlődés jó lehetőségeként említették meg a jó hangulatú piaci összejöveteleket, ahol nagyrészt egymás között beszélnek meg a gondokat; ötleteket, tanácsokat adva egymásnak. A falugazdász, szakmai napok szakembereit, segítségét is szívesen igénybe veszik többen is.

Aggódnak mezőgazdaságunk, a térség gazdaságának jövőjéért. Véleményük szerint a fiatal gazdáknak nagyon fontos szerepe van már most a magyar mezőgazdaságban. De úgy érzik, nem lesz elegendő fiatal gazda, mert ahogy fentebb, említettem nem vonzó számukra ez a tevékenység.

Hogy a gazdák által felvett támogatások hogyan hasznosulnak, nem láthatóak még, de fontosnak tartják, hogy a támogatásokat célzottan az innovációra, a technológiafejlesztésre, digitalizációra, az egyre jobban terjedő precíziós gazdálkodásra és a fiatal gazdák képzésére használják fel.

5. Következtetések és összefoglalás

A szakdolgozatom kutatási célja a Keszthelyi járásban működő olyan egyéni gazdaságok vizsgálata, amelyek tevékenységük során a családi munkaerőt veszik igénybe és családi gazdaságként tevékenykednek. A munkám során ezen gazdaságok jellemzőit, működésük gazdasági, tárgyi, humán feltételeit; jövedelemtermelésük összetevőit; kapcsolataikat próbáltam feltérképezni.

Vizsgálatom során megállapítást nyert, hogy a járásban is előregedőben van az egyéni gazdálkodást folytató vállalkozások többsége. A gazdaságok vezetői a családi hagyományokra építve, a meglévő strukturális, gazdasági és szaktudásra alapozva nagy számban szeretnék, ha tevékenységük generációkon át megmaradna. Gazdaságukat hosszú távon szeretnék fenntartani, ezt jelölték meg legfontosabb céljuknak.

Egyre több gazda szeretne valahová tartozni, ezért alulról jövő szerveződéseként kosarakat, piacokat, kertbarát köröket hoznak létre. Személyes összejövetelek és online jelenlét jellemzi ezeket a csoportosulásokat, melyek a falugazdák mellett nagyfokú segítséget nyújtanak számukra.

Gazdaságuk fejlesztéséhez szükségük van a hazai és európai támogatásokra, a gépek, eszközök beszerzését nagyon költségesnek tekintik. A támogatásokról igényelnének több, mélyebb tájékoztatást, ismertetést. Szívesen veszik, hogy kedvező hitelprogramok, tréningek és mentorálási lehetőségek állnak rendelkezésre számukra. Megállapítottam, hogy nagy igény lenne továbbá egyszerűsíteni, és gyorsítani a gazdákhoz jutó pénzügyi forrásokhoz való hozzáférést, hogy segítse a gazdák finanszírozását. Elsősorban az erőgépek, munkagépek és a szállítási eszközök megvásárlása okoz nekik nehézséget.

A fiatal, képzett digitális technológiához értő gazdák lehetnek az újítók és az innováció hajtóereje, akik friss ötleteikkel és modern megközelítéseikkel hozzájárulhatnak a mezőgazdaság fejlődéséhez. Szívesen vesznek részt szakmai, szakmaközi képzéseken, tapasztalatcseréken. Sokszor bizalommal fordulnak a szaktanácsadókhoz, falugazdászhoz.

Fontos lenne, hogy a térség agráriuma, azon belül a vizsgált terület, fiatalodjon, s minél több jól képzett fiatal gazdálkodó jelenjen meg a palettán; a családi hagyományokon alapuló gazdaságok mellett „új”, jól képzett szereplők is tűnjenek fel.

A legelőnyösebb a fiatal gazdák számára szerintem a családi gazdaság lehet, mert ez olyan vállalkozási forma, amely lehetőséget ad a családoknak és az egyéni gazdálkodóknak a saját szaktudásuk és tapasztalatuk alapján gazdálkodni. Egyre nagyobb igény van a fenntartható mezőgazdaság megvalósítására is.

A jelenlegi támogatási lehetőségek eléggé változatosak, de szükség lenne további támogatásokra is. Az agrárfinanszírozási rendszer fejlesztése és a fiatal gazdák támogatásának növelése nagyban hozzájárulhatna a generációváltás biztosításához. Az interjúkból és a kérdőíves válaszokból is kiderült, hogy a járásban is kitörési pontként tartják számon a gazdák a technológia fejlesztését, a digitalizációt, a helyi piacok szerveződését.

Ezek a tevékenységek nem szabad, hogy csak egyszeri, „hirtelen felindulásból” álló akciók maradjanak, hanem hosszabbtávú folyamatnak kell lennie. Véleményem szerint akkor érnek el eredményt ezek a kezdeményezések, ha a térség erőforrásai, vállalkozásai összefognak, érdekközösségeket alkotnak, mint ahogy a Keszthelyi járásban is több ilyen megvalósulás van már (Szezon Kosár Bevásárló Közösség, Termelői piacok Hévízen, Gyenesdiáson, Cékker, stb).

A fogyasztónak, vásárlónak is és a gazdálkodóknak is előnyösek ezek a kezdeményezések, melyek nem csak gazdaságilag, hanem szociológiailag, kulturális téren is hagyományőrzőek, értékesek. Az egyenlőtlenségeket, talán ezen módon lassan meg lehet szüntetni.

6. Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani konzulensemnek Dr. Bánhegyi Gabriella egyetemi docens asszonynak, a szakdolgozat során adott hasznos ötleteiért és jó tanácsaiért. Köszönetemet fejezem ki továbbá a kérdőívet kitöltő, s az interjúkra, beszélgetésekre időt nem sajnáló térségi gazdálkodóknak, szüleimnek, anyai nagymamámnak dolgozatomhoz való segítőkész hozzáállásáért. Tiszta szívvel köszönöm szüleimnek, anyai nagymamámnak a sok gondoskodást, türelmet és anyagi támogatást, ami elkísért a tanulmányaim során.

7. Irodalomjegyzék

Szakirodalmak, cikkek

ACKERMANN, H-H.(1987): Das Einkommen der landwirtschaftlichen Familie, Herkunft und VerWendung. vom Auswertungs- und Informationsdienst für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten,Bonn

BURGERNÉ G. A. (1992): „A világ mezőgazdasága-Gazdaságföldrajzi áttekintés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1992. 244 o.

BUZÁS GY. – NEMESSÁLYI ZS. – SZÉKELY CS. (2000): Mezőgazdasági üzemtan I., Budapest ,Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, 2000

CSERÉSNÉ K. ZS.(1991) : Megjegyzések a családi gazdaság, családi gazdálkodás, kistermelés, részmunkaidős gazdálkodás fogalmához. Gazdálkodás, 1991/12: pp.55-58.

DJURFELDT, G.(1996): Defining and Operationalizing Family Farm from Sociological Perspective.

DOBOS K.(2000): Családi gazdaságok. ,Budapest, Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, 2000

DORGAI L.: A vidékfejlesztés támogatásának elvei és gyakorlata az Európai Unióban.

Európai Tükör Műhelytanulmányok 88. Budapest, Miniszterelnöki Hivatal Integrációs Stratégiai Munkacsoportja, 2002. pp.5-54.

FEHÉR A.-BÁLINT D. (1991): A családi gazdálkodás kialakulása Észak-Magyarországon. Gazdálkodás XLVII.5: pp.16-23.

FINTA I. (2015): Az integrált terület-és vidékfejlesztés eszközei és korlátai Magyarországon. Tér és Társadalom.

FORGÁCS CS. (2001):A Magyar Agrárközgazdasági Egyesület tanácskozásának fontosabb megállapításai és javaslatai. Gazdálkodás XLV. évfolyam 6.szám pp.69-72.

GASSON, R.-ERRINGTON, A. (1999): Családi farmgazdaság. Budapest, Mezőgazdasági Kiadó, pp.1-176.

GERŐ A. (2018) : Emancipációs áttörés -1848/49. Kommentár. 2018. 5-6. p. 36.

GUNST P. (szerk.,1998) : A magyar agrártársadalom a jobbágyság felszabadításától napjainkig, , Budapest, Napvilág Kiadó,1998

JUHÁSZ P. (1998) : Leckéink a mezőgazdaság új rendje érdekében. Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/kozgazd/agrar/juhasz/juhszpl.htm>

- KIRZNER I.M. (1985) : Discovery and the Capitalist Process. The University of Chicago Press, Chicago-London
- KOVÁCH I. (2012): Vidék az ezredfordulón. Budapest, Argumentum Kiadó, 2012
- KOVÁCS T.: Vidékfejlesztési politika. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2003. pp. 19-24.
- MAGYAR ÉRTELMEZŐ KÉZISZÓTÁR (1992) (Szerk.: JUHÁSZ J. ÉS MTSAI) Kilencedik, változatlan kiadás, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1992
- NÁBRÁDI A. (1995): Vállalkozási formák a mezőgazdaságban. Ökonómiai füzetek 3. Egyetemi jegyzet, Debreceni Agrártudományi Egyetem, Debrecen
- SCHUMPETER J. A. (1980): A gazdasági fejlődés elmélete. , Budapest ,Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- SOLOMON G.T. (1991) :Emotional Armor of the American Entrepreneur. The George Washington University, Washington
- SPITZER, H. (1991): Raumnutzungslehre. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart
- SZAKÁL F.(1993): Családi gazdaságok szerepe a mezőgazdaság szerkezetében. Gazdálkodás. 1993/7: pp.1-9.
- TAKÁCSNÉ GY. K.(1995.): A családi gazdaságok méretére ható tényezők vizsgálata, különös tekintettel a növénytermesztés gépesítésére.Kandidátusi értekezés. Gödöllő

Jogsabályok

2001. évi CXVII. törvény a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény módosításáról
<https://mkogy.jogtar.hu/jogsabaly?docid=a0100117.TV> (2023. szeptember 19.)

2020. évi CXXIII. törvény a családi gazdaságokról - Hatályos Jogsabályok Gyűjteménye (jogtar.hu)
<https://net.jogtar.hu/jogsabaly?docid=A2000123.TV&searchUrl>(2023. március 16.)

Internetes források

INTERNET1:

<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015IE0722&from=PT>

(2019. december 19.)

INTERNET2:<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015IE0722&from=FR>

(2022. december 19.)

INTERNET3:<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/kozgazd/agraar/juhasz/juhszpl.htm>

(2022. december 19.)

INTERNET4:<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000123.tv#lbj26id66c3>(2022. november 9.)

INTERNET5:<https://www.nak.hu/hatosagi-szakmai-ugyek/csaladi-gazdasagok/csg>
(2023.január 29.)

INTERNET6: <http://real.mtak.hu/22454/1/2674-7522-1-PB.pdf> (2021. március 19)

INTERNET7: http://real-j.mtak.hu/17140/7/EMSF_2018_3.pdf (2021. március 19)

INTERNET8: <http://mek.niif.hu/12700/12727/12727.pdf> (2022. október3.)

INTERNET9: <http://real.mtak.hu/22454/1/2674-7522-1-PB.pdf> (2021. március 19)

INTERNET10: <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/hu/display> (2022. október 3.)

INTERNET11: http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_hu.htm (2022. október 3.)

INTERNET12:<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/capintroduction/>(2022.november 3.)

INTERNET13:<https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/cap-introduction/> (2023. május 3.)

INTERNET14:<https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/leader-10-2022/hu/index.html>
(2021. december 20.)

INTERNET15: <https://umvp.kormany.hu/iv-tengely-leader> (2022. február 3.)

www.ksh.hu

<https://ec.europa.eu/eurostat>

8. Ábrajegyzék

1. ábra: A családi gazdaság rétegek sorozata	7. oldal
2. ábra: A gazdaságok számának alakulása 2020. június 1-jén	9. oldal
3. ábra: Földterület művelési ágak szerint Zala vármegyében 2022. június 1-én (ezer ha)	22. oldal
4. ábra: Földterületet használók száma művelési területek szerint összes terület a Keszthelyi járásban és egyéni gazdaságok (ezer ha) (2012- 2013)	23. oldal
5. ábra: A vállalkozások száma a mezőgazdasági ágazatokban vállalkozási forma szerint , Zala megye (2008-2022)	23. oldal
6. ábra: Iskolai végzettség szerinti megoszlás %	26. oldal
7. ábra: Szakirányú végzettség szerinti megoszlás (%)	26. oldal
8. ábra: Lakóhely településforma szerinti megoszlása (%)	27. oldal
9. ábra: Gazdaság tagjainak száma szerinti megoszlás (fő/%)	27. oldal
10. ábra: 18 évesnél idősebb a vállalkozásban részt vevő családtagok szakképzettsége (fő,%)	28. oldal
11. ábra: Motiváló tényezők	28. oldal
12. ábra: A gazdaságok tevékenységek köré szerinti megoszlás	29. oldal
13. ábra: Szántó területe , ha	29. oldal
14. ábra: A gazdaság kert jellegű területe , ha	30. oldal
15. ábra: A gazdaság szőlő jellegű területe , ha	30. oldal
16. ábra: A gazdaság gyümölcsös jellegű területe , ha	31. oldal
17. ábra: A gazdaság erdő jellegű területe , ha	31. oldal
18. ábra: A gazdaság rét, gyep jellegű területe , ha	32. oldal
19. ábra: Mezőgazdasági biztosítások birtoklása	32. oldal
20. ábra: A gazdaságok technikai felszereltsége	33. oldal
21. ábra: A vállalkozás következő generációnak való átadásáról való vélemény , igen válasz esetén	33. oldal
22. ábra: A vállalkozás következő generációnak való átadásáról való vélemény, nem válasz esetén	34. oldal
23. ábra: Gátló tényezők jelentősége a mezőgazdaságban	34. oldal
24. ábra: Tervezett fejlesztési területek a gazdaságban	35. oldal

9. Nyilatkozatok

NYILATKOZAT

szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: **Egyed Kristóf**
A Hallgató Neptun kódja: **GP88BB**
A dolgozat címe: **Családi gazdaságok helyzetének vizsgálata a Keszthelyi járásban**
A megjelenés éve: **2023**
A konzulens intézetének neve: **Agrár- és Élelmiszergazdasági Intézet**
A konzulens tanszékének a neve: **Agrárgazdaságtani és Agrárpolitikai Tanszék**

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

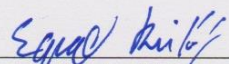
A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Keszthely, 2023. október hó 29. nap

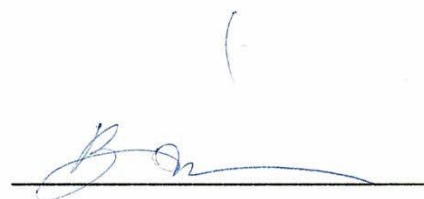

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

__Egyed Kristóf__ Vidékfejlesztési Agrármérnök BSc szakos hallgató (Neptun azonosítója: __GP88BB konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam. A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: nem

Kelt: ____2023____ év ____11____ hó ____02____ nap

Dr. Bánhegyi Gabriella
belső konzulens